

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

युञ्जनः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निर्चायं पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्सुवर्युतो
धिया दिवम्। बृहस्योति: करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मनं उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इन्- (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्वं नमोभिर्वि
श्लोकां यन्ति पथ्येव सूरा॑ः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये
धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्युद्युर्देवा देवस्य
महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विमुमे स एतशो रजाऽसि देवः
सविता महित्वना। देवं सवितुः प्र सुव यज्ञं प्र सुव (२)

यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धुर्वः। केतुपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वच्मद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र सुव
देवायुवं सखिविदं सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्। ऋचा
स्तोमः समर्धयं गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्वायुत्रवर्तनि। देवस्य त्वा
सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बहुभ्यां पृष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसा-
ऽऽददेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारि- (३)

रसि पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भरं त्रैष्टुभेन
त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वयो वयः
सधस्थ आग्निः शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसा-
ऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वस्त आधायं सविता बिभ्रदभिः हिरण्यर्योम्।
तया ज्योतिरजस्त्रमिदग्निं खात्वी न आ भुरानुष्टुभेन त्वा
छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वत्॥ (४)

इद्युक्तं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥४॥ [१]

इमामगृभ्णत्रशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तयां
देवाः सुतमा बभूवुरकृतस्य सामन्धस्सरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना
द्रेवं वरिष्ठामनुं संवतम्। दिवि ते जन्मं परममन्तरिक्षे नाभिः
पृथिव्यामधि योनिः। युआथा॒ रासंभं युवमस्मिन् यामै वृष्णवसू।
अग्निं भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तुवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।
सखायु इन्द्रमूतयै। प्रतूर्व- (५)

त्रेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्ष-
मन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभेयानि कृष्णन्। पूष्णा सुयुजा सुह।
पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निं पुरीष्यमङ्गिर-
स्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिर-
स्वद्वरामः। अन्वग्निरुषसामग्रमख्युदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः।
अनु सूर्यस्य (६)

पुरुत्रा च रुश्मीननु द्यावांपृथिवी आ तंताना। आगत्य
वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महुति चक्षुषा
नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीम् ग्निमिच्छ रुचा त्वम्।
भूम्यां वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठं
पृथिवी सधस्थमात्माऽन्तरिक्षं समुद्रस्ते योग्निः। विरुद्धाय चक्षुषा
त्वम् भि तिष्ठ (७)

पृतन्युतः। उत्क्राम महुते सौभंगायास्मादस्थानाद्विणोदा
वाजिन्ना। वृयः स्याम सुमुतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्तं उपस्थे
अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स लोकः सुकृतं
पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकम् ग्निः सुवो रुहाणा अधि नाकं
उत्तमे। अपो देवीरूपं सृज मधुमतीरयक्षमाय प्रजाभ्यः। तासां
स्थानादुज्ञिहतामोषधयः सुपिष्टलाः। जिघर्म्य- (८)

ग्निं मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वा। पृथुं
तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्तः रभसं विदानम्। आ
त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तञ्जुषस्व। मर्यश्रीः
स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जरहृषाणः। परि वाजपतिः
कविरग्निरहव्या न्यंकमीत्। दधुद्रलानि दाशुषें। परि त्वाऽग्ने
पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्ण दिवेदिवे भेत्तारं
भङ्गुरावतः। त्वम् द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्यस्त्वमशमनस्परि।
त्वं वनेभ्युस्त्वमोषधीभ्युस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतुर्वन्धसूर्यस्य तिष्ठ जिर्मि भेत्तारं विशुतिश्च॥५॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
पृथिव्याः सुधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि। ज्योतिष्मन्तं
त्वाऽग्ने सुप्रतीकमजस्त्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्यो-
ऽहिं सन्तं पृथिव्याः सुधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि। अपां
पृष्ठमसि सुप्रथां उर्वग्निं भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानं मृह आचु
पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थो (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं वंसाथां
भूर्तमग्निं पुरीष्यम्। सं वंसाथाऽ सुवर्विदा सुमीची उरसा
त्वना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्त्रमित्। पुरीष्यो-
ऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने
पुष्करादध्यर्थर्वा निरमन्थत। मूर्धो विश्वस्य वाघतः। तमुं त्वा
दध्यङ्गुषिः पुत्र ईधे (११)

अर्थर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमुं त्वा पाथ्यो वृषा सर्मीधे
दस्युहन्तमम्। धनञ्जयऽ रणेरणे। सीदं होतः स्व उलोके
चिंकित्वान्धसादया यज्ञऽ सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हुविषा
यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होतां होतृषदने विदानस्त्वेषो
दीदिवा असदथसुदक्षः। अदब्ध्रतप्रमतिर्विसिष्टः सहस्रम्भरः
शुचिजिह्वो अग्निः। स र्सीदस्व मुहा असि शोचस्व (१२)

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्।
जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अहाऽहितो हितेष्वरुषो वनेषु। दमेदमे
सप्त रक्ता दधानोऽग्निरहोता नि षसादा यज्ञायान्॥ (१३)

स्थ ईर्धे शोचस्व सप्तविंशतिश्च॥४॥

-[əʊ]

सं तै वायुर्मातृरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां
यश्चरंति प्राणधैन् तस्मै च देवि वर्षडस्तु तुभ्यम्। सुजांतो ज्योतिषा
सह शार्म वर्णथमासंदः सुवं। वासो अग्ने विश्वरूपः सं व्ययस्व
विभावसो। उद्दु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा। दृशे च भासा
बृहता सुशुक्निराग्ने याहि सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्वं ऊं पुणं ऊतये तिष्ठां देवो न संविता। ऊर्ध्वं
 वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्यामहे। स जातो गर्भो असि
 रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत् ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमाङ्स्यक्तः प्र
 मातृभ्यो अधि कनिकदद्वाः। स्थिरो भंव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन्।
 पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्ने: पुरीषवाहनः। शिवो भंव (१५)

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावांपृथिवी अभि शूशुचो
माऽन्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रैतु वाजी कनिंक्रदन्नानंद्रासंभः
पत्वा०। भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा। रासभो वा०
कनिंक्रदध्मयुक्तो वृषणा रथ्यै। स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दूतो
वंहादितः। वृषाऽग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं समुद्रियम्। अग्ने आ

याहि (१६)

वीतयं कृतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतत्
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्युन्विश्वा अमर्तीररातीर्निषीदंत्रो
अपे दुर्मतिः हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनुं पुष्पावतीः
सुपिष्पलाः। अयं वो गर्भं कृत्वियः प्रलः सधस्थमासदत्॥ (१७)

मुशस्तिभिः शिवो भैव याहि पद्मिः शच्च॥ ४॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अर्मीवाः।
मुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्रेहः सुहवस्य प्रणीतौ। आपो
हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो
वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपौ जुनयथा च नः।
मित्रः (१८)

सः सृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं
जातवेदसमग्नि वैश्वानरं विभुम्। अयक्षमायं त्वा सः सृजामि
प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः सः सृजन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाऽङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्यं पृथिवीं बृहज्योतिः सर्मीधिरे।
तेषां भानुरजस्तु इच्छुक्रो देवेषु रोचते। सः सृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः
कर्मण्यां मृदम्। हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली करोतु (१९)

ताम्। सिनीवाली सुकपुर्दा सुकुरीरा स्वौपुशा। सा

तुभ्यं मदिते महु ओखां दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शत्तया
बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्रिं बिर्भर्तु गर्भ
आ। मखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसवस्त्वा कृणवन्तु
गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृणवन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाऽङ्गिरस्वदन्तरिक्षमस्या- (२०)

दित्यास्त्वा कृणवन्तु जागतेनु छन्दसाऽङ्गिरस्वद्वौरसि विश्वे
त्वा देवा वैश्वानुराः कृणवन्त्वानुष्टुभेनु छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विशोऽसि
ध्रुवाऽसि धारया मयि प्रजाः रायस्पोष गौपत्यः सुवीर्यः
सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्केन
छन्दसाऽङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा मुहीमुखां मृमयीं योनिमुग्रयै
तां पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छुददितिः श्रुपयानिति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चुत्वारि च॥४॥ [५]

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वदुद्रास्त्वा
धूपयन्तु त्रैष्टुभेनु छन्दसाऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेनु
छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानुरा धूपयन्त्वानुष्टुभेनु
छन्दसाऽङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपय-
त्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती
पृथिव्याः सुधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पर्लीर- (२२)

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सुधस्थेऽङ्गिरस्वदधूखे

पिषणं स्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सुधस्थे उङ्गिरस्व-
दुभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा॑ देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सुधस्थे-
उङ्गिरस्वच्छृपयन्तूखे वरुत्रयो॑ जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः
पृथिव्याः सुधस्थे उङ्गिरस्वत्पंचन्तूखे। मित्रुतामुखां पचेषा मा भेदि।
एतां ते परि ददाम्यमित्यै। अभीमां (२३)

महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
 मित्रस्य चरणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्।
 देवस्त्वा सवितोद्वप्तु सुपाणिः स्वज्ञुरिः। सुबाहुरुत शत्तयाः।
 अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश् आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती
 भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाऽऽ छन्दन्तु गायत्रेण
 छन्दसाऽङ्गिरस्वद्वास्त्वाऽऽ छन्दन्तु त्रैष्टुभेन् छन्दसा-
 ऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाऽऽ छन्दन्तु जागतेन् छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विष्वे
 त्वा देवा वैश्वानरा आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पर्लीरिमा॑ रुद्रास्त्वा॒३३ छ्टुन्दन्त्वेकान्नवि॑शतिश्वं॥३॥

-[8]

समास्त्वाग्रं क्रृतवौ वर्धयन्तु संवध्म्भुरा क्रृषयो यानि सत्या।
 सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आभाहि प्रदिशः पृथिव्याः।
 सं चेध्यस्वग्रे प्रचं बोधयैनमुच्चं तिष्ठ महुते सौभंगाय। मा च
 रिषदुपसृत्ता तैः अग्रे ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्रे वृणते
 ब्राह्मणा इमे शिवो अग्रे (२५)

संवरणे भवा नः। सपलहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्न। इहैवाग्ने अधिंधारया रुयिं मा त्वा नि क्रन्यूर्वचितो
निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसृत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः।
क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सः रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व। सुजाताना॑
मध्यमस्था एंधि राजामग्ने विहव्यो दीदिहीह। अति (२६)

निहो अति स्त्रियोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दुरिता सहस्वाथास्मभ्यः सुहर्वीराङ् रुयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टृतो विराङ्गे क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुश्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरुद्य परिं पाहि नो वृधे। बृहस्पते
सवितर्बोधयैनः सःशिंतं चिथसन्तुराङ् सः शिंशाधि। वृर्धयैनं
महुते सौभंगायु (२७)

विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध्य यद्यमस्य बृहस्पते
अभिशस्तुरमुश्चः। प्रत्यौहतामुश्चिनां मृत्युमस्मादेवानामग्ने भिषजा॒
शर्चीभिः। उद्वयं तमसुस्परि॒ पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा॒
सूर्यमग्नम् ज्योतिरुत्तमम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्नेऽति सौभंगायु चतुर्लिङ्गशब्दः॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधौ भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीऽप्यग्नेः।
द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु
देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेनैः। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो

नराशः सो अग्ने। सुकृदेवः सविता विश्वारः। अच्छायमैति
शवसा घृतेनेडानो वहिर्नमसा। अग्निः सुचो अध्वरेषु प्रयथ्सु।
स यंक्षदस्य महिमानमग्नेः स - (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्वेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
योषणे दिव्ये न योनोवृषासानक्ताौ। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्याौ
होतारावृद्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्।
तिस्रो देवीर्बहिरेद य सदन्त्विडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणना। तन्नस्तुरीपुमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टाौ
सुवीरम्। रायस्योषु वि ष्यतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजाौ
रराणस्त्वनां देवेषु। अग्निरहव्यः शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहाौ
कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स
दाधार पृथिवीं द्या- (३१)

मुतेमां कस्मै देवाय हविषां विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैक इद्राजाौ जगतो बभूवौ। य ईशे अस्य द्विपदश्वतुष्पदः
कस्मै देवाय हविषां विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्व
उपासते प्रशिष्य यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै
देवाय हविषां विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रः

रुसयों सुहा- (३२)

इहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हृविषा विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने। यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हृविषा विधेम। येन द्यौरुग्रा पृथिवीं च दृढे येन सुवः स्तमितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हृविषा विधेम। आपो हु यन्महतीर्विश्व- (३३)

मायन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हृविषा विधेम। यश्चिदापो महिना पर्यपश्यदक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हृविषा विधेम॥ (३४)

अग्ने: स सरस्वती द्या॒ सुह विश्वश्वतुस्त्रिःशश्व॥६॥ [८]

आकृतिमग्निं प्रयुज्ञु स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुज्ञु स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुज्ञु स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुज्ञु स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो दृहस्व वीडयस्व सु। अम्बधृष्णु वीरयस्वा- (३५)

अग्निश्वेदं करिष्यथः। दृहस्व देवि पृथिवि स्वस्तये आसुरी माया स्वधयों कृताऽसि। जुष्ट देवानांमिदमस्तु हृव्यमरिष्ट-

त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भैदि। एतान्ते
परि ददाम्यभिन्त्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रलो होता वरेण्यः।
सहस्रस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधिं सुवतोऽवराऽ अभ्या (३६)

तरा यत्राहमस्मि ताऽ अंवा। परमस्याः परावतो रोहिदंश्व
इहाऽऽ गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः। सीदु त्वं
मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
तपसाऽभि शूशुचोऽन्तरस्याऽ शुक्रज्योतिर्विं भाँहि। अन्तरग्ने रुचा
त्वमुखायै सदने स्वे। तस्यास्त्व॑ हरसा तपुआतवेदः शिवो भव।
शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
सर्वाः स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपन्विशुतिश्च॥ ३॥ [१]

यदग्ने यानि कानि चाऽऽ ते दारूणि दुधमसि। तदस्तु तुभ्यमिद्
घृतं तज्जुषस्व यविष्या। यदत्युपजिह्विका यद्ग्नो अतिसर्पति। सर्व
तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्या। रात्रिं रात्रिमप्रयावभरन्तोऽश्वायेव
तिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा
रिषाम। नाभां (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्निं रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इरु
मुदं बृहदुक्थं यजत्र जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना
अभीत्वरीराव्याधिनीरुगंणा उता। ये स्तेना ये च तस्करास्ताऽस्ते
अग्नेऽपि दधाम्यास्यै। दङ्घैर्भ्यां मलिमूञ्जम्यैस्तस्कराऽ उता।

हनूम्याऽस्तेनाभंगवस्ताऽस्त्वं खादु सुखादितान्। ये जनेषु
मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वनै। ये (३९)

कक्षेष्वघायवस्ताऽस्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरा-
तीयाद्यश्वं नोद्वेष्टते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिपसौचु सर्वं तं
मस्मसा कुरु। सःशितं मे ब्रह्म सःशितं वीर्यं बलम्। सःशितं
क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदैषां बाहू अतिरमुद्वर्चु उदू
बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि (४०)

स्वाऽ अहम्। दृशानो रुक्म उर्वा व्यद्यौद्मरूपमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्ययोभिर्यदेन द्यौरजनयस्तुरेतः।
विश्वा रूपाणि प्रति मुश्वते कविः प्रासादीद्वद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकंमख्यस्तविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति।
नक्तोपासा समनसा विरूपे धापयेत् शिशुमेकं समीची। द्यावा
क्षामा रुक्मो (४१)

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि
ग्रुत्मात्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते
तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पुक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छु छन्दाऽस्यज्ञानि
धिष्णियाः शुफा यजूःषि नाम। सुपर्णोऽसि ग्रुत्मान्दिवं गच्छ
सुवः पत॥ (४२)

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्देवेषु गच्छति। सोम यास्ते मयोभुवं ऊतयः सन्ति दाशुषैँ। ताभिर्नोऽविता भव। अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम् या ते धामानि। तथस्वितुर्वर्णेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वतां। (४३)

देवेषु च सवितर्मनुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनांगसः। चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती। पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपल्ली धियं धात्। ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यस्त। पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु नः। शुक्रं ते अन्यद्यज्ञं ते अन्यद् (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भुद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतंवसो महित्वना नाकं तुस्थुरुरु चक्रिरे सदेः। विष्णुर्यद्धावद्वृष्णं मदच्युतं वयो न सीदन्नधिं बुरुहिं प्रिये। प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतंवसे भरध्वम्। ये सहस्रसि सहस्रा सहन्ते (४५)

रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावानः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गर्भिः कृषुध्वं सदने कृतस्य। आ

नौ द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातं महि वां वर्णथम्। अग्निः
स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्। हव्या देवेषु नो दधत्। स
हव्युवाडमर्त्य उशिगदूतश्चनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति। शं नौ
भवन्तु वाजेवाजे॥ (४६)

पूरुषत्वां यजुतन्ते अन्यथाहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥४॥ [११]

युज्ञान इमामंगृभ्ण देवस्य सन्ते वि पाजस्य वसंवस्त्वा समास्त्वोर्ध्वा अस्याकूतिं यदंग्रे यान्यग्रे
यं युज्ञमेकादशा॥१॥

युज्ञानो वर्म च स्थ आदित्यास्त्वा भारती स्वाः अह॒ पद्मत्वारिःशत्॥४६॥
युज्ञानो वाजेवाजे॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥ ४-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमाति॒हा गाय॑त्रं छन्दु॒ आ रोह॑ पृथि॒वीमनु॒
वि क्र॑मस्व॒ निर्भ॑क्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्ति॒हा
त्रैष्टु॑भुं छन्दु॒ आ रोहा॒न्तरिक्षमनु॒ वि क्र॑मस्व॒ निर्भ॑क्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयुतो हुन्ता जाग॑तुं छन्दु॒ आ रोह॑ दिवमनु॒
वि क्र॑मस्व॒ निर्भ॑क्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयुतो हुन्ताऽनुष्टुभुं छन्दु॒ आ रोह॑ दिशोऽनु॒ वि
क्र॑मस्व॒ निर्भ॑क्तः स यं द्विष्मः। अक्र॑न्ददग्निः स्तनयंत्रिव॒ द्यौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समुञ्जन्न। सुद्यो जंजानो वि हीमिद्धो अख्युदा रोदसी
भानुनां भात्यन्तः। अग्ने॑ऽन्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वाऽयुषा॑ वर्चसा॑
सुन्या मेधयाँ प्रजया॑ धनेन। अग्ने॑ (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य
पोषेण पुनर्नो नृष्टमा कृधि॑ पुनर्नो रुयिमा कृधि॑। पुनर्रूर्जा॑ नि
वर्तस्व पुनरग्न इषाऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रथ्या
नि वर्तस्वाग्ने॑ पिन्वस्व धारया। विश्वफिल्या॑ विश्वतस्परि॑। उदुत्तमं
वरुण॑ पाशम॑स्मदवाधुमं (३)

वि मध्यमङ्ग श्रथाया। अथा॑ वयमादित्य ब्रुते तवानांगसो॑

अदितये स्याम। आ त्वांहारप्रभुन्तरंभूर्धुवस्ति॒ष्ठाविचाचलिः।
विशंस्त्वा॑ सर्वा॑ वाञ्छन्त्व॑स्मित्राष्ट्रमधि॑ श्रय। अग्रे॑ बृहन्तुषसांमृधर्वो॑
अस्थान्त्रिर्जग्मिवान्तमंसो॑ ज्योतिषाऽऽज्ञात्। अग्निर्भानुना॑ रुशता॑
स्वङ्गु॑ आ जातो॑ विश्वा॑ सद्व्यान्यप्राः। सीदु॑ त्वं मातुरस्या - (४)

उपस्थे॑ विश्वान्यग्रे॑ वयुनानि॑ विद्वान्। मैनांमर्चिषा॑ मा॑
तपसाऽभि॑ शूशुचोऽन्तरस्या॑ शुक्रज्योतिर्विभाहि। अन्तरग्रे॑ रुचा॑
त्वमुखायै॑ सदने॑ स्वे। तस्यास्त्व॑ हरसा॑ तपञ्चातवेदः॑ शिवो॑ भव।
शिवो॑ भूत्वा॑ मह्यमग्रेऽथो॑ सीद॑ शिवस्त्वम्। शिवाः॑ कृत्वा॑ दिशः॑
सर्वाः॑ स्वं योनिमिहासंदः। हुःसः॑ शुचिपद्मसुरन्तरिक्षसद्घोता॑
वेदिषदतिर्थिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदत्सद्योमुसदजा॑ गोजा॑ क्रेतजा॑
अंद्रिजा॑ क्रृतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु॑ वि॑ क्रमस्व॑ निर्भक्तः॑ स यं॑ द्विष्ठो॑ विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्या॑ शुचिपथ्योऽश च॥५॥ [१]

दिवस्परि॑ प्रथमं जंजे॑ अग्निरस्मद्वितीयं॑ परि॑ जातवेदाः।
तृतीयमप्सु॑ नृमणा॑ अजस्रमिन्धोन॑ एनं॑ जरते॑ स्वाधीः। विद्वा॑ ते॑
अग्रे॑ त्रेधा॑ त्रयाणि॑ विद्वा॑ ते॑ सद्वि॑ विभृतं॑ पुरुत्रा॑। विद्वा॑ ते॑ नाम॑
परमं॑ गुहा॑ यद्विद्वा॑ तमुथसं॑ यत्॑ आजगन्थं। सुमुद्रे॑ त्वा॑ नृमणा॑
अफस्वन्तर्नृचक्षा॑ ईधे॑ दिवो॑ अग्न॑ ऊधन्नं। तृतीये॑ त्वा॑ (६)

रजसि॑ तस्थिवा॑ समृतस्य॑ योनौ॑ महिषा॑ अहिन्वन्न।
अक्रन्ददग्निः॑ स्तनयन्त्रिव॑ द्यौः॑ क्षामा॑ रेरिहद्वीरुर्धः॑ समञ्जन्न।
सद्यो॑ जंजानो॑ वि॑ हीमिद्धो॑ अख्यदा॑ रोदसी॑ भानुना॑ भात्यन्तः।

उशिक्पांवको अरतिः सुमेधा मर्त्यग्निरमृतो निधायि। इयर्ति
धूममरुषं भरिभ्रुदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य
केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाञ्चायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना
यदग्निमयजन्तु पश्च। श्रीणामुदारो धरुणो रथीणां मनीषाणां
प्राप्णः सोमंगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अपसु राजा वि भात्यग्रं
उषसांमिधानः। यस्ते अद्य कृणवद्वदशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने।
प्रतं नय प्रतुरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ट। आ (८)

तम्भंज सौश्रवसेष्वग्नं उक्थउक्थ आ भंज शस्यमाने।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भंवात्युञ्जातेनं भिनदुञ्जनित्वै। त्वामग्ने
यजमानां अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया
सह द्रविणमिच्छमाना ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वंव्रुः। दृशानो
रुक्म उर्वा व्यद्वौद्वर्मरूपमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनुं द्यौरजनयथसुरेताः॥ (९)

तृतीये त्वा गर्भ आ यंविष्टा यच्चत्वारि च॥४॥ [२]

अन्नपुतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिषु
ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु
चित्तिभिः। स नौ भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने
ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्विर्भानुभिर्भासन्मा

हि॒ सीस्तुनुवा॑ प्रुजाः। सु॒मिधा॒ग्नि॑ दु॒वस्यत् घृ॒तैर्ब॑धयु॒तातिंथिम्।
आ (१०)

इस्मिन् हृव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भृतस्य॑ शृण्वे वि यथ्सूर्यो॑
न रोचते बृहद्भाः। अभि॑ यः पूरुं पृतंनासु तस्थौ दीदाय॑ दैव्यो॑
अतिंथिः शिवो नः। आपौ देवीः प्रति॑ गृह्णीतु॑ भस्मैतथ्योने कृणुध्वं॑
सुरभावु॑ लोके। तस्मै॑ नमन्तां जनयः सुपर्णी॑मर्तिवं॑ पुत्रं बिभृता॑
स्वेनम्। अ॒फस्वंग्ने॑ सधिष्ठत्व (११)

सौषधीरनु॑ रुध्यसे। गर्भे॑ सज्ञायसे॑ पुनः। गर्भे॑ अ॒स्योषधीनां॑
गर्भे॑ वन॒स्पतीनाम्। गर्भे॑ विश्वस्य॑ भूतस्याग्ने॑ गर्भे॑ अ॒पामसि।
प्रसद्य॑ भस्मना॑ योनिमपश्च॑ पृथिवीमग्ने॑। स॒सृज्य॑ मातृभिस्त्वं॑
ज्योतिंष्टान्पुनरासदः। पुनरासद्य॑ सदनमपश्च॑ पृथिवीमग्ने॑। शेषे॑
मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां॑ शिवतमः। पुनरुज्जर्जा (१२)

नि॑ वर्तस्व॑ पुनरग्ने॑ इषाऽयुषा। पुनर्नः॑ पाहि॑ विश्वतः। सह॑
रुद्ध्या॑ नि॑ वर्तस्वाग्ने॑ पिन्वस्व॑ धारया। विश्वफिस्त्वा॑ विश्वतस्परि॑।
पुनस्त्वादित्या॑ रुद्रा॑ वसंवः॑ समिन्धतां॑ पुनर्ब्रह्माणो॑ वसुनीथ॑ यज्ञः।
घृतेन॑ त्वं॑ तनुवो॑ वर्धयस्व॑ सत्याः॑ सन्तु॑ यज्ञमानस्य॑ कामाः। बोधा॑
नो॑ अ॒स्य॑ वच्सो॑ यविष्ठ॑ मः॒हिष्ठस्य॑ प्रभृतस्य॑ स्वधावः। पीयति॑ त्वो॑
अनु॑ त्वो॑ गृणाति॑ वन्दारुस्ते॑ तनुवं॑ वन्दे॑ अग्ने। स बोधि॑ सूरिमधवा॑
वसुदावा॑ वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषांसि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु पौडंश च॥४॥ [३]

अपेत् वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः।
अदादिदं यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै।
अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानंमसि कामधरणं मयि ते
कामधरणं भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः।
आत्मा वौ अस्तु (१४)

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयः सो अग्निर्यस्मिन्थसोम-
मिन्दः सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजुमत्यं न
सप्तिः ससवान्थसन्थस्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छां
जिगास्यच्छां देवाः ऊचिषे धिष्ठिया ये। याः परस्तांद्रोचने
सूर्यस्य याश्वावस्तांदुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः
पृथिव्यां यदोषधी- (१५)

ष्वफ्सु वां यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थं त्वेषः स भानुरर्णवो
नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावृणेभिः सजोषसः। जुषन्ताः
हृव्यमाहुतमनमीवा इषो मुहीः। इडामग्ने पुरुदःसः सुनिं गोः
शश्वत्तमः हवमानाय साध। स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते
सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं ते योनिरक्तत्वियो यतो जातो अरोचथाः।
तं जान- (१६)

त्रंग्रु आ रोहाथां नो वर्धया रुयिम्। चिदसि तयां देवतया-

अङ्गिरस्वद्भुवा सीदं परिचिदसि तया देवतंयाऽङ्गिरस्वद्भुवा
सीदं लोकम्पृण छिद्रं पृणाथो सीदं शिवा त्वम्। इन्द्राश्च त्वा
बृहस्पतिरस्मिन् योनांवसीषदन्न। ता अस्य सूददोहसुः सोमः
श्रीणन्ति पृशञ्जयः। जन्मं देवानां विशास्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपर्धीषु जानन्नाचात्मारिष्टशाच॥ ४॥

[४]

समितः सं कल्पेथाः सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ।
इष्मूर्जमभि संवसानौ सं वां मनाःसि सं ब्रता समु
चित्तान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इष्मूर्ज
यज्ञमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्पुष्टिमाः असि। शिवा:
कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासंदः। भवतं नुः समनसौ
समोक्सा- (१८)

वरेपसौ। मा यज्ञः हि सिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः। मातेवं पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनांवभारुखा।
तां विश्वैर्दैवैरकृतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुश्वतु।
यदस्य पारे रजासः शुक्रं ज्योतिरजायत। तत्रः परषुदति द्विषोऽग्ने
वैश्वानरस्वाहाौ। नमः सु तै निरकृते विश्वरूपे- (१९)

यस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्यां संविदानोत्तमं
नाकुमधि रोहयेमम्। यत्ते देवी निरकृतिरा बबन्ध दामं
ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि ष्याम्यायुषो न मध्यादथा
जीवः पितुमांछि प्रमुक्तः। यस्यास्ते अस्याः कूर आसञ्जुहोम्येषां

बृन्धानां मवु सर्जनाया। भूमि रिति त्वा जना विदुर्निरकृति- (२०)

रिति त्वाहं परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तु मयं जमानमिच्छ
स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वैषि। अन्यमस्मदिच्छ सा ते इत्या नमो
देवि निरकृते तुभ्यं मस्तु। देवीमहं निरकृति वन्दमानः पितेवं पुत्रं
दंसये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति
सूरी वि चष्टे। निवेशनः सुङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे (२१)

शर्चाभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे
पथीनाम्। सं वरुत्रा दधातन् निराहावान्कृणोतन। सिंशामहा
अवटमुद्रिण वयं विश्वाहादस्तु मक्षितम्। निष्कृताहावमवटः
सुवरत्रः सुपेचनम्। उद्रिणः सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति
कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्नया। युनक्त् सीरा
वि युगा तनोत कृते योनौ वपत्तेह (२२)

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इथ्सृण्या
पुक्षमायत्। लाङ्गलं पर्वीरवः सुशेवः सुमतिथ्सरु। उदित्कृष्टिः
गामविं प्रफर्व्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला
वि तुदन्तु भूमि शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनं पुर्जन्यो
मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्षव
मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन
सीता मधुना समक्ता विश्वैर्द्वैरनुमता मुरुद्धिः। ऊर्जस्वती पयसा

पिन्वं माना॒ऽस्मा॑न्धर्सी॒ते पयं सा॒ऽभ्याव॑वृथ्स्व॥ (२३)

समोक्तौ विश्वरूपे विदुर्निरक्षतिरुभि चंष्ट इह मित्रायु द्वाविरक्षतिश्च॥६॥ [५]

या जाता ओषंधयो देवेभ्यं स्त्रियुगं पुरा। मन्दामि बभूणामहः
शतं धामानि सुप्त च। शतं वो अम्बु धामानि सुहस्तमुत वो रुहः।
अथा शतक्त्वो यूयमिमं मै अग्रं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः
फलिनीरफला उत। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णावः।
ओषंधीरिति मातरस्तद्वौ देवीरूपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरित् रप-
(२४)

श्रातयमानाः। अश्वथे वो निषदनं पर्ण वो वसतिः कृता।
गोभाज इत्किलासथ यथसनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा
ओषंधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्षमस्य नश्यति पुरा जीवुग्रभौ
यथा। यदोषंधयः सङ्ख्यन्ते राजानः समिताविव। विप्रः स
उच्यते भिषग्रक्षोहार्मीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताथा॑ यूयः
स्थु सङ्कृतीः। सुराः पंतुत्रिणः। (२५)

स्थन् यदामयति निष्कृत। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
उपावत। ताः सर्वा॑ ओषंधयः संविदाना इदं मै प्रावता
वचः। उच्छुष्मा॑ ओषंधीनां गावो गोषादिवरते। धनः
सनिष्यन्तीनामात्मानं तवं पूरुष। अति॑ विश्वाः परिष्ठाः
स्तेन इव ब्रजमक्तमुः। ओषंधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवाऽ॑
रपः। या- (२६)

स्तं आतस्थुरात्मानं या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्षम्
वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिंव। साकं यक्षम् प्र पतं श्येनेन
किकिदीविना॑। साकं वातस्य ध्राज्या॑ साकं नश्य निहाकंया।
अश्वावती॒ सोमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्। आ विष्टि॑ सर्वा॑
ओषधीरस्मा अरिष्टतातये। या॑ फलिनीर्या॑ अफला अपुष्पा याश्च
पुष्पिणी॑। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो॑ मुश्चन्त्वऽहंसः। या - (२७)

ओषधयः सोमराज्ञी॑ प्रविष्टा॑ पृथिवीमनु॑। तासां॑ त्वमस्युत्तमा॑
प्र णो॑ जीवात्वे॑ सुवा॑ अवपतन्तीरवदन्ति॑ ओषधयः परि॑। यं
जीवमश्ववामहै॑ न स रिष्याति॑ पूरुषः। याश्चेदमुपशृणवन्ति॑ याश्च
दूरं परागताः। इह सञ्जन्त्य॑ ताः॑ सर्वा॑ अस्मै॑ सं दत्त भेषजम्।
मा वौ॑ रिषत्खनिता॑ यस्मै॑ चाहं॑ खनामि॑ वः। द्विपच्चतुष्पदस्माक॒॑
सर्वमस्त्वनांतुरम्। ओषधयः॑ सं वदन्ते॑ सोमेन॑ सुह राज्ञा॑। यस्मै॑
करोति॑ ब्राह्मणस्तः॒ राजन्पारयामसि॥ (२८)

रपः पत्रिणीर्या॑ अऽहंसो॑ या॑ खनामि॑ वोऽष्टादश च॥५॥ [६]

मा नो॑ हि॑सीज्जनिता॑ यः॑ पृथिव्या॑ यो॑ वा॑ दिव॑ सत्यधर्मा॑
ज्जानन्। यश्चापश्चन्द्रा॑ बृहतीर्जजानु॑ कस्मै॑ देवाय॑ हविषां॑ विधेम।
अभ्यावर्तस्व॑ पृथिवि॑ यज्ञेन॑ पयंसा॑ सुह। वपां॑ तै॑ अग्निरिषितो-
ऽवं॑ सर्पतु। अग्ने॑ यत्ते॑ शुक्रं॑ यच्चन्द्रं॑ यत्पूतं॑ यद्यज्ञियम्। तद्वेभ्यो॑
भरामसि। इष्मूर्जमहमित आ (२९)

दं द ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु
 विशुत्वौषधीषु जहांमि सेदिमनिराममौवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो
 महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं
 दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
 अमर्त्य। स दंशुतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानुसि॑
 रुयिम्। ऊर्जो नपाञ्चातवेदः सुशुस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दंधुभूरिरेतसश्चित्रोत्यो
 वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुनाः।
 पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानं महिषं
 विश्वचर्घणिमग्नि॑ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्ण॑ सुप्रथस्तमं
 त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तररमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तु॑
 राध्यसे मुहे। रातिं भृगूणामुशिज़ कुविक्रतुं पृणक्षि सानुसि॑ (३१)

रुयिम्। चितः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतया-
 इङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदता। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम
 वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्घथे। सं ते पयाऽसि समु यन्तु
 वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम
 दिवि श्रवाऽस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानुसिमेकान्नचत्वारि॑ शब्दः॥ ४॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वः पृतना अरातीस्तदग्निराहु तदु सोम आह।

बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा माऽधाश्मुकृतस्य लोके।
यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य
पृक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तते अर्वन्। अपां पृष्ठमसि
योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं मह (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्मं जज्ञानं
प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स बुधियां उपमा
अस्य विष्टा: सुतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समर्वतताग्रे
भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै
देवाय हविषां विधेम। द्रफ्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनुं सञ्चरन्तं द्रफ्सं
जुहोम्यनुं सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनुं।
ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रौचने दिवो ये
वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामुप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः।
या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीः रनुं। ये वावटेषु शेरते
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

मुहोऽनु यातुधानामेकादश च॥३॥ [८]

ध्रुवाऽसि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
उद्धीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु
पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि

भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं
यच्छ पृथिवीं दृहं पृथिवीं मा हि सीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पांतु मुह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाऽङ्गिरस्वद्गुवा सीदा। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः
परि। एवा नौ दूर्वे प्रतंनु सुहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतनोषि
सुहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषां वयम्।
अषांढाऽसि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयुतः सहस्व
पृतनाः सहस्व पृतन्युतः। सुहस्रवीर्या- (३७)

असि सा मा जिन्व। मधु वातो ऋतायुते मधु क्षरन्ति
सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवः
रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमा अस्तु
सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं
मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमं (३८)

पदः सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीवु चक्षुराततम्। धुवाऽसि
पृथिवि सहस्व पृतन्युतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने
सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कृधि। या वौ देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः।
इन्द्रांग्री ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराङ् (३९)

ज्योतिरधारयथस्माङ्गोतिरधारयथस्वराङ्गोतिरधारयत्। अग्ने
युक्ष्वा हि ये तवाऽश्वांसो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा
हि देवहूतमाऽश्वाऽश्वाऽश्वाऽर्थीरिव। नि होता पूर्वः सदः।
द्रुपस्श्वस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं
योनिमनु सञ्चरन्तं द्रुपसं जुहोम्यनु सुप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेवैश्वानरस्य च।
अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्त्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। क्रृचे त्वा रुचे
त्वा समिष्टवन्ति सुरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्ये आसाम्।
तस्मैन्नसुपुणो मधुकृत्कुलायी भजेन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्याऽऽसते हरयः सुप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सुहस्त्रीर्या परमं विग्रादस्तु तीरे चृत्वारि च॥६॥ [९]

आदित्यं गर्भं पयसा समञ्चसुहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
परि वृद्धि हरसा माऽभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
इमं मा हिंसीद्विपादं पशूनाऽसहस्राक्षु मेधु आ चीयमानः।
मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि र्णदा वातस्य
ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्च जज्ञान र्ण सरिरस्य मध्यै। शिशु
नुदीनाऽहरिमद्रिबुद्धमग्ने मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकंशफं पशूनां कनिकदं

वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनुं ते दिशामि तेनं चिन्वानस्तुनुवो
नि षीदा। अजस्तुमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निर्मांडे पूर्वचिंत्तौ नमोभिः। स
पर्वभिरक्षतुशः कल्पमानो गां मा हि॒सीरदितिं विराजम्। इमः
संमुद्रः शतधारमुथ्सं व्युच्यमानं भुवनस्य मध्यै। घृतं दुहानामदितिं
जनायाग्ने मा (४३)

हि॒सीः परमे व्योमन्त्रा। गुवयमारण्यमनुं ते दिशामि तेनं
चिन्वानस्तुनुवो नि षीदा। वरुत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञाना॑
रजसः परस्मात्। मुही॑ साहुस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हि॒सीः
परमे व्योमन्त्रा। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशुनां द्विपदां
चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हि॒सीः परमे
व्योमन्त्रा। उष्ट्रमारण्यमनुं (४४)

ते दिशामि तेनं चिन्वानस्तुनुवो नि षीदा। यो अग्निरग्नेस्तपसो-
ऽधिं जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा॑
व्यानुद्धमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ठं गर्भाथ्सा
वा अपश्यञ्जनितारमग्नै। तया रोहमायनुप मेध्यासस्तया॑ देवा
देवतामग्रं आयन्त्रा। शरुभमारण्यमनुं ते दिशामि तेनं चिन्वानस्तुनुवो
नि षीदा॥ (४५)

अग्ने मा हि॒सीरग्ने मोष्ट्रमारण्यमनुं शरभं नवं च॥४॥ [१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वाँ चेति

प्र वीर्यम् । इजथंद्वृत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
सपर्यात् । इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता ।
प्र चरणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च । प्र
सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ।
मरुतो यस्य हि (४६)

क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः । यज्ञैर्वा
यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम् । श्रियसे
कं भानुभिः सम्मिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः । ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्रः । अव
ते हेऽु उदुत्तमम् । कया नश्चित्र आ भुवदूती सुदावृथः सखा ॥ कया
शचिष्ठया वृता । (४७)

को अद्य युङ्के धुरि गा क्रृतस्य शिर्मीवतो भामिनो दुरह्णायून् ।
आसन्निषून्-हृथस्वसौ मयोभून् य एंषां भृत्यामृणधृथस जीवात् । अग्ने
नयाऽऽ देवानां शं नो भवन्तु वाजेवाजे । अपस्विग्ने सधिष्ठव
सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः । वृषा सोम द्युमा ९ अस्मि
वृषा देव वृषब्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे । इमं मै वरुण तत्वा यामि
त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने ॥ (४८)

हि वृता म् एकांदश च ॥ ३ ॥

[११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्तप्रतेऽपेत् समितं या जाता मा नो हिंसीद्वाऽस्यादित्यङ्गभूमिन्द्राग्नी

रोचनैकांदशा॥११॥

विष्णोरस्मिन् हुव्येति त्वाऽहं धीतिभिरुहोत्रां अष्टाचाँत्वारिःशत्॥४८॥

विष्णोः क्रमौऽसि स त्वन्नौ अग्ने॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥४-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेम॑न्सादयाम्यपां त्वोद्द॒न्सादयाम्यपां त्वा
 भस्म॑न्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वाऽयने
 सादयाम्यर्णवे सद॑ने सीद समुद्रे सद॑ने सीद सलि॒ले सद॑ने
 सीदापां क्षये सीदापा॒॑ सधिषि सीदापां त्वा सद॑ने सादयाम्यपां
 त्वा सुधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ
 सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गाय॑त्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो
 जगंती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्किश्छन्दः ॥ (१)

योनौ पञ्चदश च ॥ १ ॥ [१]

अ॒यं पुरो भुव॑स्तस्य प्राणो भौवायनो वंसन्तः प्राणायनो
 गाय॑त्री वांसन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपा॑शुरुपा॑शोस्त्रिवृत्
 त्रिवृतो रथन्तरः रथन्तराद्वस्त्रिष्टु ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया॑
 प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा॑ तस्य मनो॑ वैश्वकर्मणं
 ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्रैष्मी त्रिष्टुभं ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्
 पञ्चदशः पञ्चदशाद्वृहद्वृहतो भरद्वाज् ऋषिः प्रजापतिगृहीतया॑
 त्वया॑ मनो - (२)

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं पञ्चदशव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं
 वर्षाणि चाक्षुषाणि जगंती वारूषी जगंत्या॑ ऋक्षमृक्षमाच्छुक्रः

शुक्राथसंसदशः संसदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्रं ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृहामि प्रजाभ्यं इदमुत्तराथ्सुवस्तस्य श्रोत्रं सौव॒ शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभेः स्वारङ् स्वारान्मन्थी मन्थिनं एकविंश एकविंशाद्वैराजं वैराजाञ्चमदंग्निरुक्तर्षिः प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृहामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्गाती हैमन्तो वाच्यायनः पङ्किरहैमन्ती पङ्क्षै निधनंवन्निधनंवत आग्रयण आग्रयणात् त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्फररैवते शाक्फररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृहामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जुमदंग्निरुक्तर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच॥ ३॥ [२]

प्राची दिशां वसन्ते ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथ्स्तोमः स उत्तराशवर्तनिरुद्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानंगं ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्मे ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पश्चदशः स्तोमः स उत्तराशवर्तनिर्दित्यवाङ्युस्तेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातनं ऋषिः प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विद्धि (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृथ्सो वयौ द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहम्भून् ऋषिरुदीची दिशां शरद्वतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स

उ त्रिणवर्वर्तनिस्तुर्यवाङ्ग्ये आस्कन्दोऽयांनामुत्तराद्वातो वातः प्रल
ऋषिर्घर्वा दिशा॒॑ हैमन्तशिशि॒रावृतूनां बृहस्पतिर्देवता॑ वर्चो॑ द्रविंणं
त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्मि॒॑ शवर्तनिः पष्टवाद्वयो॒॑ अभिभूरयानां
विष्वग्वातो॑ वातः सुपर्णं ऋषिः पितरः॑ पितामुहाः परेऽवरे॑
ते नः पान्तु॑ ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रैऽस्यामाशिष्यस्यां
पुरोधायामस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विद्वष्टवाङ्ग्योऽष्टाविश्वतिश्च॥२॥

[३]

धुवक्षितिर्धुवयो॑निर्धुवाऽसि॑ धुवं योनिमा सीद साध्या।
उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्विना॒॑ अध्वर्यू सादयतामिह त्वा॑। स्वे
दक्षे॑ दक्षपितोह सीद देवत्रा॑ पृथिवी॑ बृहती॑ रराणा। स्वासस्था॑
तनुवा॑ सं विशस्व पितेवैधि॑ सूनवु॑ आ सुशेवाश्विना॒॑ अध्वर्यू॑
सादयतामिह त्वा॑। कुलायिनी॑ वसुंमती॑ वयोधा॑ रुयिं नो वर्ध
बहुल॑ सुवीरम्॥ (७)

अपाऽमतिं दुर्मतिं बाधमाना रायस्पोषे॑ यज्ञपतिमाभजन्ती॑
सुवर्धेहि॑ यजमानायु॑ पोषमश्विना॒॑ अध्वर्यू सादयतामिह त्वा॑।
अग्नेः पुरीषमसि॑ देवयानी॑ तां त्वा॑ विश्वे॑ अभि॑ गृणन्तु देवाः।
स्तोमपृष्ठा॑ घृतवर्तीह सीद प्रजावदस्मे॑ द्रविणा॑ यजस्वाश्विना॒॑ अध्वर्यू॑
सादयतामिह त्वा॑। दिवो॑ मूर्धा॒॑ असि॑ पृथिव्या॑ नाभिर्विष्टम्भनी॑
दिशामधिपत्री॑ भुवनानाम्॥ (८)

ऊर्मिद्रूपसो अपामंसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाॽध्वर्यू
सादयतामिह त्वा॑। सुजूरऋतुभिः सुजूर्विधाभिः सुजूर्वसुभिः सुजू
रुद्रैः सजूरादित्यैः सुजूर्विश्वदेवैः सुजूर्देवैः सुजूर्देवैर्वयोनाघैरग्रयै
त्वा वैश्वानरायाश्विनाॽध्वर्यू सादयतामिह त्वा॑। प्राणं मै
पाह्यपानं मै पाहि व्यानं मै पाहि चक्षुर्म उव्या वि भाहि
श्रोत्रं मे क्षोकयापस्पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरुं भुवनानामुव्या सुसदंश च॥३॥ [४]

त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्यवाङ्यो विराङ्गुन्दः पञ्चाविर्वयो
गायत्री छन्दस्त्रिवथ्सो वयं उष्णिहा॑ छन्दस्तुर्यवाङ्योॽनुष्टुप्छन्दः
पष्ठवाङ्यो बृहती छन्द उक्षा वयः सुतोबृहती छन्द ऋषभो वयः
कुकुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोॽनुङ्गान् वयः पङ्किष्टछन्दो बस्तो
वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं
छन्दो॒ व्याघ्रो वयोॽनाधृष्टं छन्दः सिंहो वयश्छुदिश्छन्दो॒ विष्टम्भो
वयोॽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मर्यन्दं छन्दो॒ विश्वकर्मा॒ वयः
परमेष्ठी छन्दो॒ मूर्धा॒ वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो॒ वयः पद्मिश्रतिश्व॥५॥ [५]

इन्द्राश्वी॑ अव्यथमानमिष्ठकां दृहतं युवम्। पृष्ठेन॑ द्यावा॑-
पृथिवी॑ अन्तरिक्षं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा॑ त्वा॑ सादयत्वन्त-
रिक्षस्य पृष्ठे॑ व्यचस्वती॑ प्रथस्वती॑ भास्वती॑ सूरिमती॑मा या॑ द्यां

भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृहन्तरिक्षं मा
हिं सीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय
वायुस्त्वभि पातु मह्या स्वस्त्या छुर्दिषा ॥११॥

शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्भुवा सौदा राज्यसि प्राची
दिग्विराङ्गसि दक्षिणा दिख्सम्रांगसि प्रतीची दिख्स्वराङ्गस्युर्दीची
दिगधिपत्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणं में पाह्यपानं में पाहि
व्यानं में पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं मे
पिन्वाऽऽत्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥ १२ ॥

छुर्दिषां पिन्व पद्म ॥२॥ [६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽसीविश्छन्दः पङ्गिश्छन्दः
उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस-
त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो घौश्छन्दः
समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो
हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता ॥१३॥

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वस्वो देवता
रुद्रा देवता दित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धाऽसि राङ्गुवाऽसि
धरुणो यश्चासि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा यत्री
राङ्गुवाऽसि धरणी धश्चासि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा

बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥२॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्धान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपौ
नवदशोऽभिवृतः संविश्शो धुरुण एकविश्शो वर्चो द्वा-
विशः सम्भरणस्त्रयोविश्शो योनिश्शतुर्विश्शो गर्भाः पञ्चविशः
ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिशो ब्रह्मस्य
विष्टपं चतुस्त्रिशो नाकः षट्ट्रिशो विवृतोऽष्टाचत्वारिशो
धर्त्रश्शतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सुसत्रिशत्॥१॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथ्स्तोम
इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतं पञ्चदशः स्तोमो
नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः
स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः
स्पृता एकविशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पृष्ण आधिपत्यमोजः
स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनां भागोऽसि (१६)

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथ्स्पृतं चतुर्विशः स्तोम आदित्यानां
भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविशः स्तोमो
देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
स्पृताश्शतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्ययावानामाधिपत्यं

प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारि॒ शः स्तोमं ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां
देवानामाधिपत्यं भूतं निशा॑न्ते॒ स्पृतं त्रयस्त्रि॑ शः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भुगोऽसि पद्मत्वारिष्ठश्च॥२॥ [१]

एक्याऽस्तुवत् प्रजा अंधीयन्त् प्रजाप॑तिरधिंपतिरासीत्ति॒सृभि-
रस्तुवत् ब्रह्मासृज्यत् ब्रह्मण्॒स्पति॒रधिंपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत्
भूतान्य॑सृज्यन्त् भूतानां पति॒रधिंपतिरासीथ्म॒सभिरस्तुवत्
सम्पृष्ठयोऽसृज्यन्त् धूताधिंपतिरासीत्॒वभिरस्तुवत् पितरो-
ऽसृज्यन्तादिति॒रधिंपत्व्यासीदेकादशभिरस्तुवत्॒त्वोऽसृज्यन्ता-
ऽत्त्वोऽधिंपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत् मासा॑ असृज्यन्त
संवध्यस्त्रोऽधिंपति- (१८)

रासीत्पञ्चदशभिरस्तुवत् क्षुत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिंपतिरासीथसप-
दशभिरस्तुवत् पश्वोऽसृज्यन्त् बृहस्पतिरधिंपतिरासीन्नव-
दशभिरस्तुवत् शूद्रार्याविसृज्येतामहोरात्रे अधिंपत्री आस्ता-
मेकंविःशत्याऽस्तुवत्कंशफाः पश्वोऽसृज्यन्त् वरुणोऽधि-
पतिरासीत् त्रयोविःशत्याऽस्तुवत् क्षुद्राः पश्वोऽसृज्यन्त
पूषाधिंपतिरासीत्पञ्चविःशत्याऽस्तुवताऽऽरुण्याः पश्वोऽसृज्यन्त
वायुरधिंपतिरासीथसपविःशत्याऽस्तुवत् द्यावापृथिवी व्यै- (१९)

तां वस्त्वे रुद्रा आ॑दि॒त्या अनु व्यायु॑न्तेषामाधि-
पत्यमासीन्नवंविःशत्याऽस्तुवत् वनु॑स्पतंयोऽसृज्यन्त सोमोऽधि-
पतिरासीदेकंत्रिःशता॒अस्तुवत् प्रजा अ॑सृज्यन्त यावानां चायावानां

चाधिंपत्यमासीत् त्रयस्त्रिंशताऽस्तुवत् भूतान्यशाम्यन्नजापतिः
परमेष्ठ्यधिंपतिरासीत्॥ (२०)

सं वृथ्सुरोऽधिंपतिर्वि पञ्चत्रिंशत्त्वा॥ ३॥

[१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
वृधूर्जजान नवगञ्जनित्री त्रय एनां महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
उषसा पेपिंशाने समानं योनिमनुं सुश्वरन्ती। सूर्यपली वि
चरतः प्रजानुती केतुं कृणवाने अजरे भूरिरेतसा॥ क्रृतस्य
पन्थमनुं तिस्र आगुम्बयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका
रक्षत्यूर्जमेका॥ (२१)

ब्रतमेकां रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या तुरीयां
यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कं
युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चमिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां
स्वसूरजनयत्पश्चपश्च। तासांमु यन्ति प्रयवेण पञ्च नानां रूपाणि
क्रतवो वसानाः॥ त्रिंशस्त्रसारं उपं यन्ति निष्कृतं समानं
केतुं प्रतिमुश्चमानाः। (२२)

क्रृतूङ्स्तन्वते कवयः प्रजानुतीर्मध्येष्ठन्दसः परि यन्ति
भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुश्चते नभो रात्रीं देवी सूर्यस्य ब्रतानि।
वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थै।
एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान् गर्भं महिमानुमिन्द्रम्। तेन्

दस्यून्व्यं सहन्त देवा हुन्तासुराणामभवुच्छर्चीभिः। अनानुजामनुजां
मामकर्त सुत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयास॑- (२३)

मस्य सुमृतौ यथा यूयमन्या वौ अन्यामति मा प्र युक्ता।
अभून्मम् सुमृतौ विश्वेदा आष्ट प्रतिष्ठामविद्धि गाधम्।
भूयासंमस्य सुमृतौ यथा यूयमन्या वौ अन्यामति मा प्र युक्ता।
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनामीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः।
पञ्चदशेन कृताः समानमूर्धीरभि लोकमेकम्। (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूषुष्यपामेकां महिमानं बिर्भिति।
सूर्यस्यैकां चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैकां सवितैकां नि यच्छति।
या प्रथमा व्यौच्छुध्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती
धुक्ष्वोत्तरामुत्तराऽ समाम्। शुक्ररघ्मा नभंसा ज्योतिषागांद्विश्वरूपा
शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थऽ स्वपुस्यमानां बिभ्रती जुरामंजर
उष आगाः। ऋतूनां पर्वीं प्रथमेयमागादहाँ नेत्री जनित्री
प्रजानाम्। एकां सुती बहुधोषो व्युच्छुस्यर्जीर्ण त्वं जरयसि
सर्वमृन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुश्माना भूयासमेकं पत्येकान्नविश्वतिश्वं॥५॥ [११]

अग्ने जातान्न णुदा नः सुपलान्नत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अस्मे दीदिहि सुमना अहेऽन्तव स्याऽ शर्मत्रिवर्थ उद्धित्।
सहसा जातान्न णुदा नः सुपलान्नत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अधिं

नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः स्याम प्र णुदा नः सप्तान्।
चतुश्चत्वारिंशः स्तोमो वर्चो द्रविणः षोडशः स्तोम् ओजो द्रविणं
पृथिव्याः पुरीषमस्य- (२६)

फसो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्दः
आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः
सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरं
छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः
सुषुप्तश्छन्दो नुषुप्तश्छन्दः कुकुच्छन्दस्त्रिकुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं
छन्दः (२७)

पदपङ्किश्छन्दोऽक्षरपङ्किश्छन्दो विष्टारपङ्किश्छन्दः क्षुरो
भृजवाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो
वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धश्छन्दश्छुदिश्छन्दो
दूरोहुणं छन्दस्तन्दं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कपञ्चन्दस्त्रियस्मि॒शब्दा॥ ३॥

[१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्रविणस्युर्विपन्यया॑। समिद्धः शुक्र आहुतः॥
त्व॑ सोमासि॑ सत्यतिस्त्व॑ राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि॑ क्रतुः॥
भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दग्धोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते
शोचिस्तमसा॑ वरन्तु न ध्वस्मानस्तनुवि॑ रेपु आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
सहसि॑न्नीकमुपाक आ रोचते॑ सूर्यस्य। (२९)

रुशादूशे दंदृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
सैनार्नीकेन सुविदत्रौ अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
अदंब्यो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवदिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
यथसीमहि दिविजात् प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
होतुर्मनुषो (३०)

देवतांता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य
समना समानानुशन्नन्न उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निर्मीडे पुरोहितं
यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारः रक्षात्मम्॥ वृषा सोम द्युमाः
अस्ति वृषा देव वृषब्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदः
हुर्विर्मरुतस्तज्जुष्टन। युष्माकोती रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
दुर्हण्युस्तिरः सत्यानि मरुतो (३१)

जिघाः सात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा
हन्तना तम्। संवथ्सरीणि मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु।
तैऽस्मत्पाशान्न्र मुश्चन्त्वः हेसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः।
पिप्रीहि देवाः उशतो यविष्ठ विद्वाः कृतूः कृतुपते यजेह। ये
दैव्यां कृत्विजस्तेभिरग्ने त्वः होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्ने यद्द्वय
विशो अध्वरस्य होतुः पावक (३२)

शोचे वेष्ट इ हि यज्वा॥ कृता यजासि महिना वि यद्वरहुव्या
वह यविष्ठ या तै अद्य। अग्निना रयिमश्ववत्पोषमेव दिवेदिवे।

यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वसुवित्युष्टिवर्धनः।
सुमित्रः सौम नो भव। गृहमेधासु आ गंत मरुतो माऽपं भूतन।
प्रमुञ्चन्तो नो अङ्गसः। पूर्वोभिरुहि ददाशिम शरद्धिर्मरुतो वयम्।
महौभि- (३३)

श्ररघणीनाम्। प्र बुधिया ईरते वो महासि प्र णामानि
प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियुं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो
जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोरहुविष्मती घृताची॥
उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो अग्ने वीततमानि हव्याजसो वक्षि
देवतांतिमच्छं। प्रति न ईं सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो
मारुतमनुर्वाणं रथेशुभम्॥ (३४)

कणवा अभि प्र गायता। अत्यासो न ये मरुतः स्वश्वो यक्षदशो
न शुभयन्तु मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वथ्सासो न
प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषामजमेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्धं
युज्ञते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्तु
धूतयः। उपहुरेषु यदचिद्धं युयिं वयं इव मरुतः केन् (३५)

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उपं वो रथेष्वा घृतमुक्षता
मधुवर्णमर्चते। अग्निमाग्नि॑ हर्वामभिः सदा हवन्त विश्पतिम्॥
हव्यवाहं पुरुप्रियम्। तः हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं घृतश्चुता॥
अग्नि॑ हव्यायु वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः शजथद्वृत्रमिन्द्रं

वो विश्वतुस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हुविषां वावृधानो विश्वकर्मन्
हुविषा वर्धनेन॥ (३६)

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक् महोमी रथेशुभुं केन् पद्मत्वारिःशत्॥८॥ [१३]

अुपां त्वेमन्त्रयं पुरो भुवः प्राचीं धूवक्षितिस्यविरिन्द्रांगी मा छन्दं आशुम्लिवृद्ग्रेभागोऽस्येकयेयमेव
सा याम्ने जातानुग्रिवृत्राणि त्रयोदशा॥१३॥

अुपां त्वेन्द्रांगी इयमेव देवतांता पद्मिःशत्॥३६॥

अुपां त्वेमन् हुविषा वर्धनेन॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥४-३॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा
 धर्मं जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व सन्धिरस्यन्तरिक्षाय
 त्वाऽन्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भो-
 इसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टि जिन्व प्रवास्यहु त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै
 त्वा रात्रि जिन्वोशिगसि (१)

वसुभ्यस्त्वा वसूजिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राजिन्व
 सुदीतिरस्याऽदित्येभ्यस्त्वाऽदित्याजिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा
 पितृजिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाढ़सि
 पशुभ्यस्त्वा पशूजिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि
 युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२)

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वाऽपानं जिन्व सःसर्वो-
 ऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व
 त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सःरोहोऽसि नीरोहोऽसि
 प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेष्ठशिरसि वस्याष्टिरसि॥ (३)

उशिगसि प्राणाय त्रिचत्वारिंशत्तम्॥ ३॥

[१]

राज्यसि प्राची दिग्बसंवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निरहेतीनां

प्रतिधृता त्रिवृत्वा स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयत्वाज्यमुक्थ-
मव्यथयस्तभ्रातु रथन्तरः साम प्रतिष्ठित्यै विराङ्गसि दक्षिणा
दिग्गुद्रास्ते देवा अधिपतयु इन्द्रो हेतीनां प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयस्तभ्रातु बृहस्माम्
प्रतिष्ठित्यै सुम्राङ्गसि प्रतीची दि- (४)

गादित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधृता
संपदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
मव्यथयस्तभ्रातु वैरूपः साम प्रतिष्ठित्यै स्वराङ्गस्युदीची
दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधृतैकविश्वस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयस्तभ्रातु
वैराजः साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्गुरुतस्ते देवा
अधिपतयो (५)

बृहस्पतिरहेतीनां प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिशौ त्वा स्तोमौ
पृथिव्याऽ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तम्भीता॒
शाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्घयस्त्वा प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रयो वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्वे ते
त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्गुरुतस्ते देवा अधिपतयश्वत्वारिश्वां॥ ३॥ [२]

अ॒यं पुरो हरिंकेशः सूर्यरश्मि॒स्तस्य रथगृथ्सश्वे रथौजाश्वे

सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाऽसि प्रहैतिर्यं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दुङ्घवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहैतिर्यं पश्चाद्विश्वव्यंचास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती चा- (७)

नुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिव्याधाः प्रहैतिर्यमुत्तराथ् संयद्वसुस्तस्य सेनुजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च धृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहैतिर्यमुपर्यवर्गवसुस्तस्य ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ विद्युद्देतिरवस्फूर्जन्हेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृहु दिवं मा हि सीर्विश्वस्मै प्राणायांपानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाऽभि पांतु मृह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ववा सीदा प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद्वस्थात् आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते ब्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

अग्निर्मूर्धा दिवः कुकुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपां रेतां सि
जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यर्थवा निरमन्थता मूर्धो विश्वस्य
वाघतः॥ अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवरुषां जिह्वामग्ने चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यहा इव प्रव्यामुज्जिहानाः
प्रभानवः सिस्रते नाकुमच्छ। अवोचाम कुवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णो। गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्वश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरुग्निः सुदक्षः
सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने आङ्गिरसो (११)

गुहा हितमन्वविन्दञ्छश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानुः सहो महत्वामाहुः सहस्रस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुं
प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिष्ठस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः सरथः
स बुरुहिषि सीदन्ति होतां यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम्
हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवो।
सखायः संवः सम्यश्चमिष्टुः (१२)

स्तोमं चाग्रयै। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नग्ने सहस्रते।

स ए समिद्युवसे वृषुन्नग्ने विश्वान्यर्थ आ। इडस्पदे समिध्यसे स
नो वसून्या भरा। एना वों अग्निं नमस्तेजों नपातमा हुवे। प्रियं
चेतिष्ठमरुति इ स्वधरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो
विश्वभौजसा स दुद्रवस्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (१३)

वसूनां देव राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य
मीदुषः। उद्धुमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमित्यते नरः। अग्ने
वाजस्य गोमत्त ईशानः सहसो यहो। अस्मे धेहि जातवेदो
महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरुग्निरुडेन्यो गिरा। रेवदुस्मभ्यं
पुर्वणीक दीदिहि। क्षुपो राजन्नुत त्मनाऽग्ने वस्तोरुतोषसः। स
तिंग्मजम्भ (१४)

रक्षसो दहु प्रतिं। आ तै अग्न इधीमहि द्युमन्त देवाजरम्।
यद्धु स्या ते पर्नीयसी समिद्दीदयति द्यवीष इ स्तोतृभ्य आ भरा।
आ तै अग्न क्रुचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते। सुश्रन्द्र दस्म
विशपते हव्यवादुभ्य इ हृयत इष इ स्तोतृभ्य आ भरा। उभे सुश्रन्द्र
सुर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुर्या - (१५)

उकथेषु शवसस्पत इष इ स्तोतृभ्य आ भरा। अग्ने तमद्याश्वं न
स्तोमैः क्रतुं न भुद्र इ हृदिस्पृशम्। क्रुध्यामा तु ओहैः। अधा ह्यंग्ने
क्रतो भुद्रस्य दक्षस्य साधोः। रुथीरक्रतस्य बृहतो बभूथ। आभिष्टे
अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र तै दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः।

एुभिर्नो अर्केर्भवा नो अर्वाङ् (१६)

खसुवर्नं ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अर्नैकैः। अग्निः
होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुः सहसो जातवैदसम्। विप्रं न
जातवैदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य
विभ्राष्टिमनुं शुक्रशोचिष आजुहानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वं नो
अन्तमः। उत त्राता शिवो भेव वर्षथ्यः। तं त्वा शोचिष दीदिवः।
सुम्नायं नूनर्मीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छां नक्षि
द्युमत्तमो रथिं दा:॥ (१७)

जनानामङ्गिरस् इषः सुशर्मी तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्चं च॥८॥————[४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सुयुजा युजा युनज्याधाराभ्यां तेजसा
वर्चसोकथेभिः स्तोमेभिश्छन्दोभी रथ्यै पोषाय सजातानां
मध्यमस्थेयाय मया त्वा सुयुजा युजा युनज्यम्बा दुला
नितिनिरुभ्रयन्ती मेघयन्ती वरुषयन्ती चुपुणीका नामांसि प्रजा-
पतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुपं दधामि पृथिव्युदपुरमन्तेन विष्टा
मनुष्यांस्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामुहं प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते
गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामुहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु
द्यौरपराजितामृतेन विष्टाऽऽदित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियत्तोऽस्यां
तामुहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाचत्वारि शब्दा ॥ २ ॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिंपतिर्विश्वकर्मा त्वा
सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिंपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे
ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी
तेऽधिंपतिः पुरोवातुसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युथसनि- (२०)

रसि स्तनयिकुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्रेर्यान्यसि देवानां-
मग्नेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोर्यान्यस्यन्तरिक्षस्य
यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सर्तीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे
त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा
रुचे त्वां द्युते त्वां भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि
तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि
द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्घिणा तेन ब्रह्मणा तया
देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा सीद ॥ (२१)

विद्युथसनिर्द्युत्वैकान्त्रिशब्दा ॥ २ ॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्त-
रिक्षे सीदाप्त्सुषदसि श्येनसदसि गृद्धसदसि सुपर्णसदसि
नाकुसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे

सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि
द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मै पाह्यपानं मै पाहि व्यानं
मै (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परः
हन्नाम् तावेहि सः रभावहै पाश्चजन्येष्वप्येष्यग्ने यावा अयावा
एवा ऊमा: सब्दः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानं मे द्वात्रिःशब्दः॥ २॥

[७]

अग्निना विश्वाषाटथसूर्येण स्वराङ्गत्वा शचीपतिरक्षषभेण त्वष्टा
यज्ञेन मधवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहर्द्येन तनूधा
अन्नेन गयः पृथिव्यासंनोदभिरन्नादो वंषद्वारेणर्द्धः साम्रा तनूपा
विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण
मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्रंतुभिः प्रभुः संवथ्सुरेण परिभूस्तपसा-
ज्ञाधृष्टः सूर्यः सन्तुनूभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशतः॥ १॥

[८]

प्रजापतिर्मनसाऽन्योऽच्छेतो धाता दीक्षायाः सविता
भृत्यां पूषा सोमक्रयेण्यां वरुण उपनद्वोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
क्रीतः शिंपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागंतः
प्रजापतिः प्रणीयमाणोऽग्निराग्नीघ्ने बृहस्पतिराग्नीघ्रात्पर्णीयमाण-
इन्द्रौ हविर्धनेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्नियमाणोऽथर्वोपोत्तो

युमोऽभिषुंतोऽपूतपा आँधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः
 क्षीरश्रीमन्थी संकुश्रीवैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो
 नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशऽसोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्थस्मुद्रोऽवंगतः सलिलः प्रपृतः सुवरुद्धच
 गतः॥ (२५)

रुद्र एकविश्वतिश्च॥१॥ [१]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताऽग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः
 सोमस्युर्चेत्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी
 नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीरुषं नक्षत्रऽसोमो देवताऽऽद्वा
 नक्षत्रऽसुरो देवता पुनर्वसु नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं
 बृहस्पतिर्देवता०श्चेषा नक्षत्रऽसुर्पा देवता मधा नक्षत्रं पितरो
 देवता फल्युनी नक्षत्र- (२६)

मर्यमा देवता फल्युनी नक्षत्रं भगो देवता हस्तो नक्षत्रऽस
 सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता
 विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवता०नूराधा नक्षत्रं मित्रो देवता रोहिणी
 नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवता०षाढा नक्षत्रमापो
 देवता०षाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता० श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता०
 श्रविष्ठा नक्षत्रं वस्वो (२७)

देवता० शतभिंषङ्क्षत्रमिन्द्रो देवता० प्रोष्टपदा नक्षत्रमज
 एकपादेवता० प्रोष्टपदा नक्षत्रमहिर्बुधियो देवता० रेवती नक्षत्रं पूषा

देवताऽश्वयुजौ नक्षत्रमधिनौ देवताऽपभरणीर्नक्षत्रं युमो देवता
पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्युनो नक्षत्रं वसवुम्भयोम्भिरशब्दा॥३॥

[१०]

मधुश्व माधवश्व वासन्तिकावृतू शुक्रश्व शुचिश्व ग्रैष्मावृतू नभंश्व
नभस्यश्व वार्षिकावृतू इषश्वोर्जश्व शारदावृतू सहश्व सहस्यश्व
हैमन्तिकावृतू तपश्व तपस्यश्व शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि
कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप्त ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
पृथुङ्मु ज्यैष्याय सत्रंता - (२९)

येऽग्नयः समनसोऽन्तुरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्ने:
सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां युमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मुरुतां वरुणस्य धर्त्रा च धरित्री
च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य ध्रुतुः प्राची च प्रतीची च वसूना॒
रुद्राणा॑- (३०)

मादित्यानां ते तेऽधिपतयुस्तेभ्यो नमुस्ते नो मृडयन्तु ते यं
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सुहस्रस्य प्रमा असि
सुहस्रस्य प्रतिमा असि सुहस्रस्य विमा असि सुहस्रस्योन्मा असि
साहुस्रोऽसि सुहस्राय त्वेमा मै अग्ने इष्टका धेनवः सुन्त्वेका च
शतं च सुहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
 चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्ने इष्टका धेनवः सन्तु पृष्ठिः
 सहस्रमयुतमक्षीयमाणा क्रतुस्थाः स्थर्तवृथो घृतश्चुतौ मधुश्चुतौ
 ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्ने इष्टका धेनवः सन्तु विराजो
 नामं कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (३२)

सब्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशत्ता॥ ४॥ [११]

समिद्विशामाशयां नः सुवर्विमधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
 अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
 रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान्नायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृत्रो
 विष्टया स्तोमो अहाऽ समुद्रो वाते इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
 दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीनां। इन्द्राधिपतिः
 पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहथ्सामं क्षत्रभृद्वृष्णियं त्रिष्टुभौजः।
 शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमैन पश्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण
 रक्ष। प्राची दिशाऽ सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाऽ
 सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियऽ सहस्रत्।
 वैरूपे सामन्त्रिह तच्छकेम् जगत्यैन विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
 सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं

दांधारोपस्थाशानां मित्रवंदस्त्वोजेः। मित्रावरुणा शरदाहा[॥]
 चिकिलू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे
 सामन्त्रधि मे मनीषाऽनुष्टुभा सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं
 क्षत्रं मित्रवंदाद्र्वदानु मित्रावरुणा रक्षत्तमाधिंपत्यैः। सुम्राद्विशाः
 सुहसाम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो विष्ठयो नः पिपर्तु। अवस्युवांता -
 (३५)

बृहतीर्नु शक्तरीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुधां नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं
 गोपाः पुरएतोत पश्चाद्वृहस्पते याम्यां युद्धिं वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशाः रन्तिराशोषधीनाः संवथ्सरेण सविता नो अहांम्।
 रेवथ्सामातिंच्छन्दा उ छन्दोऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमंत्रयस्मि श्शे भुवनस्य पत्रि विवस्वद्वाते अभि नो (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितुराधिंपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा नो
 अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्व्यघोरास्येशाना सहसो या मनोताौ।
 बृहस्पतिर्मातृरिश्वोत वायुः सन्धुवाना वाताौ अभि नो गृणन्तु।
 विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी।
 विश्वव्यंचा इष्पयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थैः। वैश्वानरो
 न ऊत्या पृष्ठो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वं कर्या नश्चित्र
 आ भुवल्को अद्य युक्ते॥ (३७)

रुश्मरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निमूर्धेन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्ष्युस्कृदस्यग्निनां विश्वापाद्वजापतिर्मनसा
कृतिंका मधुश्च सुमिद्दिशां द्वादश॥१२॥

रुश्मरसि प्रति धेनुमसि स्तनयिलुभनिरस्यादित्यानाऽ सुपत्रिशत्॥३७॥

रुश्मरसि को अद्य युक्ते॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥४-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो तु इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने
ब्रह्म्यामुत ते नमः। या तु इषुः शिवतमा शिवं ब्रह्मवं ते धनुः।
शिवा शरव्या या तवं तया नो रुद्र मृडय। या ते रुद्र शिवा
तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तुनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चांकशीहि। यामिषुः गिरिशन्तु हस्ते (१)

बिभृष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छां वदामसि। यथा नः
सर्वमिञ्जगदयक्षमः सुमना असत्। अध्यवोचदधिकृता प्रथमो दैव्यो
भिषक्। अहीङ्कृश्च सर्वाङ्गम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्नो
अरुण उत ब्रह्मुः सुमङ्गलः। ये चेमाः रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः संहस्रशोऽवैषा ए हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलंग्रीवो विलोहितः। उतैन गोपा अदृशनदृशनुदहार्यः। उतैन
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलंग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषैः। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुश्च धन्वनस्त्वमुभयोरालियोज्याम्। याश्च ते हस्तु इषवः (३)

परा ता भंगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वः सहस्राक्षु शतेषुधे।

निशीर्यं शल्यानां मुखां शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
विशल्यो बाणवा उत। अनैशन्नस्येषंव आभुरस्य निषुङ्गथिः। या ते
हेतिर्मादुष्टम् हस्ते बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्षमया
परि भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानांतताय धृष्णवै। उभाभ्यां मुत
ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणकु
विश्वतः। अथेऽय इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥ (४)

हस्ते दिक्षिष्ठेषंव उभाभ्यां द्वाविशतिश्च॥ ४॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो
हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः सम्पिञ्चराय त्विषीमते
पथीनां पतये नमो नमो बभुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो
नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै
जगतां पतये नमो नमो रुद्रायांतताविने क्षेत्राणां पतये नमो नमः
सूतायाहन्त्याय वनानां पतये नमो नमो (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय
कक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो
नमः उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृथमवीताय
धावते सत्वनां पतये नमः॥ (६)

वनानां पतये नमो नम् एकान्नत्रिशत्ता॥ २॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनं आव्याधिनीनां पतये नमो नमः

ककुभायं निषुङ्गिणे^१ स्तेनानां पतये नमो नमो निषुङ्गिणं इषुधिमते
तस्कराणां पतये नमो नमो वश्वते परिवश्वते स्तायूनां पतये नमो
नमो निचेरवै परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः सृकाविभ्यो
जिघाऽसन्द्यो मुष्णातां पतये नमो नमोऽसिमन्द्यो नक्तं चरन्द्यः
प्रकृत्तानां पतये नमो नमः उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्वानां पतये
नमो नमः (७)

इषुमन्द्यो धन्वाविभ्यश्व वो नमो नमः आतन्वानेभ्यः
प्रतिदधानेभ्यश्व वो नमो नमः आयच्छन्द्यो विसृजन्द्यश्व वो नमो
नमोऽस्यन्द्यो विष्णन्द्यश्व वो नमो नमः आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्व
वो नमो नमः स्वपन्द्यो जाग्रन्द्यश्व वो नमो नमस्तिष्ठन्द्यो
धावन्द्यश्व वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्व वो नमो नमो
अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्व वो नमः॥ (८)

कुलुश्वानां पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्तीणि च॥२॥ [३]

नमः आव्याधिनीभ्यो विविष्णन्तीभ्यश्व वो नमो नमः
उग्णाभ्यस्तृऽहुतीभ्यश्व वो नमो नमो गृथ्सेभ्यो गृथ्सपतिभ्यश्व
वो नमो नमो ब्रातेभ्यो ब्रातपतिभ्यश्व वो नमो नमो गणेभ्यो
गणपतिभ्यश्व वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्व वो नमो
नमो मुहन्द्यः क्षुलुकेभ्यश्व वो नमो नमो रुथिभ्योऽरथेभ्यश्व वो
नमो नमो रथेभ्यो (९)

रथपतिभ्यश्व वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्व वो नमो नमः

क्षुत्तम्यः सङ्गहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षम्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो
नमः कुलालेभ्यः कुमरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
वो नमो नमं इषुकृद्यो धन्वकृद्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः
श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे चं॥२॥ [४]

नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिनै च व्युत्सकेशाय च
नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो हस्त्वाय च वामनाय च नमो
बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्नियाय च प्रथमाय च नमं आशवे चाजिराय च
नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नमं ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
स्नोतुस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥२॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुधियाय च
नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च
नमं उर्वर्याय च खल्याय च नमः क्षोक्याय चावसन्याय च नमो
वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नमं आशुरेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
नमो वर्मिणे च वर्णितिर्ने च नमो बिल्मिने च कवचित्तिर्ने च नमः
श्रुताय च श्रुतस्तेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रुताय च पञ्चविंशतिश्च॥ २॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्षणेष्वे
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च
पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
मेघ्याय च विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिंशत्तम्॥ २॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
शङ्खाय च पशुपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय
च दूरेवधाय च नमो हृत्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्खराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः

प्रतरंणाय चेत्तरंणाय च नमं आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्प्याय
च फेन्याय च नमः सिकुत्याय च प्रवाह्याय च॥ (१८)

शिवतराय च त्रिंशच्च॥२॥ [८]

नमं इरिष्याय च प्रपृथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्टाय च नमो
हदय्याय च निवेष्याय च नमः पासव्याय च रजस्याय च नमः
शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१९)

नमं ऊर्ब्याय च सूर्याय च नमः पर्णाय च पर्णशद्याय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघृते च नमं आकिखदते च प्रकिखदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानाऽहं हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नमं आनिरहुतेभ्यो नमं आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥३॥ [९]

द्रापे अन्धस्स्पते दरिंद्रनीललोहिता। एुषां पुरुषाणामेषां पंशुनां
मा भेर्मरो मो एुषां किं चनाऽऽमंत्। या तै रुद्र शिवा तनूः
शिवा विश्वाहंभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तयां नो मृडं जीवसैः।
इमाऽरुद्राय तवसै कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मुतिम्। यथा
नुः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामै अस्मि- (२१)

ननातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा

विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायुजे पिता तदेश्याम् तवं रुद्रं प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नु उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्। मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा नस्तुनुवौ (२२)

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा नु आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वंधीरहविष्मन्तो नमंसा विधेम ते। आरात्ते गोप्त्र उत पूरुषप्त्रे क्षयद्वीराय सुम्रमस्मे ते अस्तु। रक्षा च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नुः शर्म यच्छ द्विबरहाः। स्तुहि (२३)

श्रुतं गर्तुसदुं युवानं मृगं न भीममुपहुलुमुग्रम्। मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्त्रि वंपन्तु सेनाः। परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणकु परि त्वेषस्य दुर्मतिरधायोः। अवं स्थिरा मुघवंद्यस्तनुष्व मीढ़स्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम् शिवंतम शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृतिं वसानु आ चरं पिनाकं (२४)

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद् विलौहित् नमस्ते अस्तु भगवः। यास्ते सुहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्त्रि वंपन्तु ताः। सुहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तवं हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि॥ (२५)

अस्मिंस्तुवः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिःशाच्॥५॥ [१०]

सुहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषाँ

सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्मंहत्यर्णवैऽन्तरिक्षे भवा
अधिं। नीलंग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षेमाचराः। नीलंग्रीवा:
शितिकण्ठाऽदिवँ रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सुस्पिञ्जरा नीलंग्रीवा
विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये
अन्नेषु विविष्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान्। ये पथां पथिरक्षय
ऐलबृदा यव्युधः। ये तीर्थानि (२६)

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य पुतावन्तश्च भूयाँसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषाँ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
येषामन्नं वातो वरुषमिष्वस्तेभ्यो दश प्राचीर्दशा दक्षिणा दशा
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वैष्टि तं वो जम्भे दधामि॥ (२७)

तीर्थानि यश्च पद्मः॥२॥ [११]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आव्याधिर्नायो नमो भुवाय नमो ज्येष्ठाय
नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इग्नियाय द्रावे सुहस्राण्येकादश॥११॥
नमस्ते रुद्र नमो भुवाय द्रावे सुसविश्शतिः॥२७॥
नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥४-५॥

॥षष्ठः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जुं पर्वते शिश्रियाणां वाते पुर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
 अन्न्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि समृतां तां न इष्मूर्जं धत्त
 मरुतः सरराणाः। अश्मैस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः।
 समुद्रस्य त्वाऽवाक्याऽग्ने परिं व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं
 शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाऽग्ने परिं व्ययामसि। पावको
 अस्मभ्यं शिवो भव। उप् (१)

ज्मन्त्रुपं वेत्सेऽवत्तरं नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि
 ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं कृधि। पावक आ
 चितयन्त्या कृपा। क्षामन्त्रुरुच उषसो न भानुनां। तूर्वन्त्र यामन्त्रेतशस्य
 नूरण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा
 मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह।
 उप यज्ञः हुविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम्।
 अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नमस्ते
 हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः
 पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नृषदे वड- (३)

फ्सुषदे वङ्मनसदे वङ्मर्हिषदे वटथ्सुवर्विदे वट। ये देवा

देवानां यज्ञियां यज्ञियानां संवध्सरीणमुपं भागमासते। अहुतादौ हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहूध्वं मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरुतारो अस्य। येभ्यो नर्ते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या आधि सुषुं। प्राणदा (४)

अंपानदा व्यानदाश्वक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं तै अस्मत्पन्तु हुतयः पावुको अस्मभ्य शिवो भव। अग्निस्तिगमेन शोचिषा यसद्विश्वं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वसते रयिम्। सैनार्नीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्यो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्विदीहि॥ (५)

उपं देवान् वद्वाणुदाश्वतुश्वत्वारिंशत्त्वा॥५॥ [१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुहूदपिरुहोता निषुसादा पिता नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक्। तेषांमिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तरषीन्युर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सुतो अभ्या सञ्जान। (६)

यो देवानां नामधा एकं एव तस्मिन्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्तु द्रविणः समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृणवन्निमानि। न तं विदाथ् य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरं भवाति। नीहरेण प्रावृत्

जल्प्या चासुतृपं उक्थशासंश्वरन्ति। पुरो दिवा पुर एना (७)

पृथिव्या पुरो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कङ्ग स्विद्धर्भं प्रथमं दध्रु
आपो यत्र देवाः सुमगच्छन्त् विश्वेै। तमिद्धर्भं प्रथमं दध्रु आपो यत्र
देवाः सुमगच्छन्त् विश्वेै। अजस्य नाभावध्येकुमर्पितुं यस्मिन्निर्दं
विश्वं भुवनमधिं श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्वन्ध्यर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनितौषधीना- (८)

मपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो
घृतमैर्ने अजनन्नन्नमाने। यदेदन्ता अददृहन्तु पूर्वं आदिद्वावा-
पृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतंश्वक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत
विश्वतंस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पत्तैर्द्यावापृथिवी जनयन्देव
एकः। किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतुमथिस्वत्किमासीत्।
यदी भूमिं जनयन्- (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णीन्महिना विश्वचक्षाः। किं स्विद्धनं
क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मर्नाषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्वन्नानि धारयन्न। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पति
विश्वकर्माणमूतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्टा हवनानि

जोषते विश्वशंभूरवंसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हुविषा वावृधानः
 स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
 इहास्माकं मधवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हुविषा वर्धनेन
 त्रातारमिन्द्रमकृणोरवृद्ध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वोरुयमुग्रो
 विहृव्यो यथाऽसत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः।
 नदीनां सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामत्यं
 हुविः॥ (११)

ज्ञानेनोपधीनां भूमि जनयन्तुतये नमो नवं च॥६॥ [२]

उदैनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुता। रायस्पोषेण सं सृज प्रजया
 च धनेन च। इन्द्रेमं प्रत्तरां कृषि सजातानामसद्वशी। समेन वर्चसा
 सृज देवेभ्यो भागुधा असत्। यस्य कुर्मो हुविर्गृहे तमग्ने वर्धया
 त्वम्। तस्मै देवा अर्थि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
 देवा (१२)

अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
 विभावसुः। पश्च दिशो दैर्वीर्यजमन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं
 बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अर्थि यज्ञो
 अस्थाथ्यसमिष्टे अग्रावर्धि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तुपं
 घर्म परिगृह्यायजन्ता। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे
 जोष्टे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्यं देवा युज्ञमायन्न। सूर्यरश्मिरहरिकेशः पुरस्ता॑थस्विता
ज्योतिरुदयां॒ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसुवं याति देवः
सम्पश्यन्विश्वा॒ भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अव्यर्थन्तो
अस्थुर्वीतः॒ शमित्रे शमिता युजध्यै॑। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं
आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चंष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो
अरुणः सुपुर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेशा। मध्ये दिवो
निहितः पृश्निरश्मा॒ वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ॑। इन्द्रं विश्वा॑
अवीवृथन्यसमुद्रव्यंचसं गिरः। रथीतमः॒ रथीनां वाजानां॒ सत्पति॑
पतिमै॑। सुम्भूर्यज्ञो देवा॒ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवा॒ आ
च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसुवेनोद्भ्रामेणोदग्रभीत्। अथा॑ सपला॒
इन्द्रो॑ मे निग्रामेणाधरा॒ अकः। उद्भ्रामं च निग्रामं च ब्रह्मं देवा॒
अंवीवृथन्न। अथा॑ सुपलानिन्द्राग्नी॑ मै विषुचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवा॑ शतपंथा अभि वाजस्य पद्मिरशतिश्च॥४॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभंणश्वरूषणीनाम्।
सुङ्कन्दनोऽनिमिष एकवीरः शत॑ सेना॑ अजयश्वाकमिन्द्रः।
सुङ्कन्दनेनानिमिषेण॑ जिष्णुना॑ युत्कारेण॑ दुश्यवुनेन॑ धृष्णुना॑।
तदिन्द्रेण जयत तथसंहध्वं युधो नर॑ इषुहस्तेन॑ वृष्णा॑। स
इषुहस्तैः स निष्पङ्गिर्भिर्वर्णी॑ सङ्स्रष्टा॑ स युध॑ इन्द्रो॑ गुणेन॑।

संसृष्टजिथ्सोमपा बाहुशर्ध्यर्धधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ बृहस्पते
परि दीया ॥ (१६)

रथेन रक्षोहामित्राऽ अपबाधमानः। प्रभुअन्ध्सेनाः प्रमृणो
युधा जयन्त्रस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं
जयन्तमज्ज्ञं प्रमृणन्तमोजसा। इमः संजाता अनु वीरयध्यमिन्द्रः
सखायोऽनु संरभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्
वाजी सहमान उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र
रथमा तिष्ठ गोवित। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायो ॥ (१७)

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्यवनः पृतनाषाढयुध्योऽस्माकः
सेना अवतु प्रयुथ्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः
पुर एतु सोमः। देवसेनानांभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो
यन्त्वग्नैः। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुताः शर्ध
उग्रम्। महामनसां भुवनच्युवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्।
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु। ॥ (१८)

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
उद्धर्षय मधवन्नायुधान्युथसत्वनां मामकानां महासि।
उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप
प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्टा परा पत् शरव्ये

ब्रह्मसंशिता। गच्छुमित्रान्प्र (१९)

विंश मैषां कं चनोच्छिष्ठः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिंवस्ते अस्तु
जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पत्तिं कुमारा
विंशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ (२०)

दीया दायो जंयन्त्वमित्रान्प्र चंत्वारि शब्दः॥ ५॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानुग्रेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा
आशा दीद्यानो वि भाव्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। ऋमध्यमग्निना
नाकुमुख्यः हस्तेषु बिप्रतः। दिवः पृष्ठः सुवर्गत्वा मिश्रा
देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम्।
दिवो नाकस्य पृष्ठाथ्मुवर्ज्योतिरगा- (२१)

महम्। सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याः रोहन्ति रोदसी।
यज्ञं ये विश्वतोधारः सुविद्वासो वितेनिरो। अग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतां चक्षुर्देवानामुत मत्यानाम्। इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषा
सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते
शिशुमेकं समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं
धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने सहस्राक्ष (२२)

शतमूर्धञ्चुतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वं साहस्रस्य
राय ईशिषे तस्मै ते विधेम् वाजाय स्वाहा॑। सुपर्णोऽसि

गरुत्मांनृथिव्या ९ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासाऽन्तरिक्षमा
पृण् ज्योतिषादिवमुत्तमान् तेजसा दिश् उदृहं ह। आजुहौनः
सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्थस्थे
अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा (२३)

यजंमानश्च सीदता। प्रेष्ठो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजंस्या
सूम्र्या यविष्ट। त्वा९ शश्वन्तु उपं यन्ति वाजाः। विधेमं ते परमे
जन्मन्त्रग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थै। यस्माद्योनैरुदारिथा यजे तं
प्रत्वे हृवी९षिं जुहुरे समिष्ठे। ता९ संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं
वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहुत्पर्णीना९
सुहस्रधारां (२४)

पयसा मुहीं गाम्। सुस ते अग्ने सुमिधः सुस जिह्वाः सुसर्पयः
सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा
पृणस्वा घृतेन। ईद्वङ्गान्याद्वैताद्वै प्रतिद्वै मितश्च सं मितश्च
सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सुत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माङ्श्च
सुत्यश्चर्तुपाश्चात्यहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
दूरेऽमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सुत्यश्च ध्रुवश्च धर्मणश्च धर्ता च
विधर्ता च विधारयः। ईदक्षास एतादक्षास ऊषुणः सुदक्षासः
प्रतिसदक्षास एतन। मितासश्च सं मितासश्च न ऊतये सभरसो
मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं

दैवीर्विशो मुरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशेषानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अग्रः सुहस्राक्षु देवाः सुहस्रधारामत्यहु अनुवर्त्मानः षोडश च॥६॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थैः
अनाविद्धया तनुवां जयु त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिंपर्तु।
धन्वन्ता गा धन्वन्ताऽऽजिं जयेम् धन्वना तीव्राः समदो जयेम। धनुः
शत्रोरपकामं कृणोति धन्वन्ता सर्वाः प्रदिशो जयेम। वृक्ष्यन्तीवेदा
गंनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्के
वितुताधि धन्वज् (२७)

ज्या इयं समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषा
मातेवं पुत्रं बिभृतामुपस्थैः। अपशत्रून् विघ्यताः संविदाने आर्की
इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बृहीनां पिता बृहरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निंद्वो जयति
प्रसूतः। रथे तिष्ठन्तयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनां महिमानं (२८)

पनायतु मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्योषान्कृणवते
वृषपाणयोऽश्चा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रूऽरनपव्ययन्तः। रथवाहनं हृविरस्य
नाम् यत्राऽयुधं निहितमस्य वर्म। तत्र रथमुप॑ शुग्मं सदेम

विश्वाहा॑ व॒य॒ सु॑मन॒स्यमा॑नाः। स्वा॒दुष॒सदः पि॒तरो॑ वयोधा॑
कृ॒च्छैश्चित्॑ शक्ती॑वन्तो॑ गभी॑रा॑। चि॒त्रसेना॑ इषु॒बला॑ अमृ॑द्रा॑
सु॑तोवी॑रा॑ उरवो॑ ब्रातसा॑हा॑। ब्राह्मणासः॑ (२९)

पितंरः॑ सोम्यांसः॑ शि॒वे॑ नो॑ द्यावा॑पृथिवी॑ अ॑नेहसा॑॥१॥ पूषा॑ नः॑
पातु॑ दुरिताद्वैतावृधो॑ रक्षा॑ माकिर्नो॑ अ॑घश॒स ईशता॑। सु॑पूर्ण॑ वंस्ते॑
मृगो॑ अ॑स्या॑ दन्तो॑ गोभि॑ः सन्नद्धा॑ पतति॑ प्रसूता॑। यत्रा॑ नरः॑ सं॑ च॑
वि॑ च॑ द्रवंन्ति॑ तत्रास्मभ्य॑मिषंवः॑ शर्म॑ य॒सन्ना॑। क्रज्जीते॑ परि॑ वृद्धिं॑
नोऽश्मा॑ भवतु॑ नस्तु॑नूः। सोमो॑ अधि॑ ब्रवीतु॑ नोऽदिति॑ः॑ (३०)

शर्म॑ यच्छतु॑। आ॑ जंड्जन्ति॑ सान्वेषां॑ जङ्घना॑ उप॑ जिघ्रते॑।
अश्वा॑जनि॑ प्रचेत्सोऽश्वा॑न्थस्मथ्सु॑ चोदय। अहिंरिव॑ भोगै॑ पर्येति॑
बाहुं॑ ज्याया॑ हेति॑ परिबोधंमानः। हस्तघो॑ विश्वा॑ वयुनानि॑
विद्वान्पुमान्पुमा॑सं॑ परि॑ पातु॑ विश्वतः। वनस्पते॑ वीङ्गंज्ञो॑ हि॑
भूया॑ अ॑स्मथ्संखा॑ प्रतरणः। सुवीरः। गोभि॑ः सन्नद्धो॑ असि॑
वीडयस्वास्थाता॑ ते॑ जयतु॑ जेत्वानि॑। दिवः॑ पृथिव्या॑ पर्या॑-॑ (३१)

जु॑ उद्भूतं॑ वनस्पतिभ्यः॑ पर्याभृत॑ सहः। अ॑पामोज्मान॑
परि॑ गोभिरावृतमिन्द्रस्य॑ वज्र॑ हुविषा॑ रथ॑ यज। इन्द्रस्य॑ वज्रो॑
मरुतामनीकं॑ मित्रस्य॑ गर्भो॑ वरुणस्य॑ नाभिः। सेमां॑ नो॑ हृव्यदाति॑
जुषाणो॑ देवं॑ रथ॑ प्रति॑ हुव्या॑ गृभाय। उप॑ श्वासय॑ पृथिवीमुत॑
द्यां॑ पुरुत्रा॑ ते॑ मनुतां॑ विष्ठितं॑ जगत्। स दुन्दुभे॑ सुजूरिन्द्रेण॑

देवैर्दूराद् (३२)

दर्वीयो अपं सेधु शत्रून्। आ क्रन्दयु बलुमोजो नु आधा नि ईनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथु दुन्दुभे दुच्छुनाऽ
इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वौडयस्व। आऽमूरजु प्रत्यावर्तयेमाः
केतुमहुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णश्वरन्ति नो नरोऽस्माकंमिन्द्र
रुथिनो जयन्तु॥ (३३)

धन्वंमहिमानुं ब्राह्मणामोऽदितिः पृथिव्याः परिं दूरादेकंचत्वारि ४ शब्दः॥७॥ [६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्युं महिं जातं ते अर्वन्। यमेन
दत्तं त्रित एनमायुनुगिन्द्रं एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत्। गन्धवौ अंस्य
रशनामगृभ्णाथ्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। अस्मि यमो अस्यादित्यो
अर्वन्नस्मि त्रितो गुह्येन व्रतेन। अस्मि सोमेन सुमया विपृक्त - (३४)

आहस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि
त्रीण्युपसु त्रीण्यन्तः संमुद्रे। उतेवं मे वरुणश्छन्स्यर्वन् यत्रा त
आहुः परमं जनित्रम्। इमा ते वाजिन्वमार्जनानीमा शफानाऽ
सनितुर्निधानां। अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य यो अभिरक्षान्ति
गोपाः। आत्मानं ते मनसाऽरादजानामुवो दिवा (३५)

पतयन्तं पतञ्जम्। शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररुणभिर्जहमानं
पतुत्रि। अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पुदे गोः।

युदा ते मर्तो अनु भोगुमानुडादिद्वसिंष्टु ओषधीरजीगः। अनु
त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्त्रनु गावोऽनु भगः कुनीनाम्। अनु
ब्रातोसुस्तवं सुख्यमीयुरनु देवा मंमिरे वीर्यं (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवरं इन्द्रं
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हुः सा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव शरीरं
पतयिष्यवर्वन्तवं चित्तं वाते इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्ठिता
पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
यथसुधस्थुमर्वृः अच्छापितरं मातरं च। अद्या देवां जुष्टतमो हि
गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपृक्तो दिवा वीर्यमूपैकान्वचत्वारि॑श्चाच॥ ५॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमाऽयुरिन्द्रं ऋभुक्षा मुरुतः परि
ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि।
यन्निर्णिजा रेकणसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
सुप्राङ्गजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापृष्ठोः प्रियमप्यैति पाथः। एष च्छागः

पुरो अश्वेन वाजिना॑ पूष्णो भागो नीयते विश्वदैव्यः। अभिप्रियं
यत्पुरुडाशमर्वता॒ त्वष्टे- (३९)

दैन॑ सौश्रवसाय॑ जिन्वति। यद्धविष्यमृतुशो॒ दैवयानं
त्रिमानुषाः॑ पर्यश्वं॒ नयन्ति। अत्रा॑ पूष्णः॑ प्रथमो॒ भाग एति॑ यज्ञं
देवेभ्यः॑ प्रतिवेदयन्नजः। होता॑ऽध्वर्युरावया॑ अग्निमिन्द्यो॑ ग्रावग्राभ
उत॑ शङ्स्ता॑ सुविंप्रः। तेन॑ यज्ञेन॑ स्वरं॑ कृतेन॑ स्विष्टेन॑ वक्षणा॑
आ॑ पृणध्वम्। यूपव्रस्का॑ उत॑ ये॑ यूपवाहाश्वपालु॑ ये॑ अश्वयूपायु॑
तक्षाति। ये॑ चार्वते॑ पचन॑ सुभरन्त्युतो॑ (४०)

तेषांमुभिगूर्तिर्न॑ इन्वतु। उप॑ प्रागा॑थसुमन्मेऽधायि॑ मन्म
देवानामाशा॑ उप॑ वीतपृष्ठः। अन्वेन॑ विप्रा॑ ऋषयो॑ मदन्ति॑ देवाना॑
पुष्टे॑ चक्रमा॑ सुबन्धुम्। यद्वाजिनो॑ दाम॑ सुन्दानुमर्वते॑ या॑ शीर्षुण्या॑
रशना॑ रञ्जुरस्य। यद्वा॑ घाऽस्य॑ प्रभृतमास्य॑ तृण॑ सर्वा॑ ता॑ ते॑
अपि॑ देवेष्वस्तु। यदश्वस्य॑ क्रविषो॑ (४१)

मक्षिकाशु॑ यद्वा॑ स्वरौ॑ स्वधितौ॑ रिसमस्ति॑। यद्वस्तयो॑
शमितुर्यन्नखेषु॑ सर्वा॑ ता॑ ते॑ अपि॑ देवेष्वस्तु। यदूवंध्यमुदरस्यापुवाति॑
य आ॑मस्य॑ क्रविषो॑ गुन्धो॑ अस्ति॑। सुकृता॑ तच्छमितारः॑ कृणवन्तूत
मेध॑ शृतपाकं॑ पचन्तु। यत्ते॑ गात्रादग्निना॑ पच्यमानादभि॑ शूलं॑
निहतस्यावधावति। मा॑ तद्वूम्यामा॑ श्रिष्टन्मा॑ तृणेषु॑ देवेभ्यस्तदुशद्यो॑
रातमस्तु॥ (४२)

इदुगो कृविषः श्रिपञ्चस्त च ॥४॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पुक्तं य ईमाहुः सुरभिर्निरहरेति।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासंत उतो तेषांमभिगूर्तिर्न इन्वतु।
यन्नीक्षणं मांस्यस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधानां चरुणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्। निक्रमंणं
निषदं विवर्तनं यच्च पद्मीशमर्वतः। यच्च पुपौ यच्च घासिं (४३)

जघासु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। मा त्वाऽ-
ग्निर्धनयिद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्तु जग्निः। इष्टं
वीतमभिगूर्त वष्ट्कृतं तं देवासुः प्रति गृणन्त्यश्वम्। यदश्वाय
वासं उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै। सुन्दानुमर्वन्तं पद्मीशं
प्रिया देवेष्वा यामयन्ति। यत्ते सादे महसु शूकृतस्य पार्ष्णिया
वा कशया (४४)

वा तुतोदा। सुचेव ता हृविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा
सूदयामि। चतुस्त्रिःशद्वाजिनो देवबन्धोवङ्कीरश्वस्य स्वधितिः
समेति। अच्छिद्रा गात्रा वयुनां कृणोत् परुष्परुरनुघुष्या वि
शस्ता। एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारां भवतुस्तथुर्तुः। या
ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ। मा त्वा
तपत् (४५)

प्रिय आत्माऽपि यन्तं मा स्वधीति स्तनुव् आ तिष्ठिपत्ते। मा
तै गृद्धुर्विशस्ताऽति हायं छिद्रा गात्राण्यसिना मिथूं कः। न वा
उ वेतन्नियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पृथिभिः सुगेभिः। हरीं
ते युज्ञा पृष्ठती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासंभस्य। सुगव्यं नो
वाजी स्वश्वियं पुः सः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागस्त्वं
नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताः हुविष्मान्॥ (४६)

घसिं कशाया तपद्रविं नवं च॥४॥ [९]

अश्मन् य हुमोदैनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदकंन्दो मा नौ मित्रो ये वाजिनुं नवं॥१॥
अश्मन्नोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेपामभिगूर्तिः पद्मत्वारिः शत्॥४६॥
अश्मन् हुविष्मान्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः॥ ४-६॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वर्जेभिरागतम्।
वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
मे प्राणश्च मेऽपान- (१)

श्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च मु आधीतं च मे वाक्मे
मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मु ओजश्च मे
सहश्च मु आयुश्च मे जुरा चं म आत्मा चं मे तुनूश्च मे शर्म च
मे वर्मं च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषिं च मे शरीराणि
च मे॥ (२)

अपानस्तुनूश्च मेऽष्टादश च॥२॥———————[१]

ज्यैष्यं च मु आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भास्त्रश्च मेऽमस्त्र
मेऽम्भश्च मे जेमा चं मे महिमा चं मे वरिमा चं मे प्रथिमा चं मे
वर्षा चं मे द्राघुया चं मे वृद्धं चं मे वृद्धिश्च मे सत्यं चं मे श्रद्धा
चं मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिंश्च मे क्रीडा चं मे मोदश्च मे
जातं चं मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं चं मे सुकृतं चं मे वित्तं चं मे
वेद्यं च मे भूतं चं मे भविष्यच्चं मे सुगं चं मे सुपथं च म क्रद्धं चं

म् ऋद्धिंश्च मे कुप्तं च मे कूसिंश्च मे मृतिश्च मे सुमृतिश्च मे॥ (४)

जगच्छ्रद्धिश्चतुर्दश च॥२॥ [२]

शं च मे मयेश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भूद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्येश्च मे यशेश्च मे भगव्यं च मे द्रविणं च मे युन्ता च मे धूर्ता च मे क्षेमेश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च (५)

मे महेश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्षं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभेयं च मे सुगं च मे शयेनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमृथो च॥२॥ [३]

ऊर्क्षे मे सूनृतां च मे पयेश्च मे रसेश्च मे घृतं च मे मधुं च मे सग्धिंश्च मे सर्पीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्धिद्यं च मे रुयिश्च मे रायेश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभुं च (७)

मे प्रभुं च मे बुहुं च मे भूयेश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयेश्च मे यवांश्च मे माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्राश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मुसुरांश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥ (८)

विभुं च मुसुरांश्चतुर्दश च॥२॥ [४]

अश्मा॑ च मे॒ मृत्तिंका॑ च मे॒ गिरयंश्च मे॒ पर्वताश्च मे॒ सिक॑ताश्च
मे॒ वनस्पतंयश्च मे॒ हिरंण्यं च मे॒ इयंश्च मे॒ सीसं॑ च मे॒ त्रपुंश्च मे॒
श्यामं॑ च मे॒ लोहं॑ च मे॒ इग्निश्च मु॒ आपंश्च मे॒ वीरुधंश्च मु॒ ओषधयश्च
मे॒ कृष्टपुच्यं॑ च (१)

मे॒ कृष्टपुच्यं॑ च मे॒ ग्राम्याश्च मे॒ पशवं॑ आरण्याश्च यज्ञेन॑
कल्पन्तां॑ वित्तं॑ च मे॒ वित्तिश्च मे॒ भूतं॑ च मे॒ भूतिश्च मे॒ वसुं॑
च मे॒ वसुतिश्च मे॒ कर्मं॑ च मे॒ शक्तिश्च मे॒ इर्थश्च मु॒ एमंश्च मु॒ इतिश्च
मे॒ गतिश्च मे॒॥ (१०)

कृष्टपुच्यञ्चादाचत्वारि॑ शता॒॥ २॥ [५]

अग्निश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ सोमंश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ सविता॑ च मु॒ इन्द्रश्च
मे॒ सरस्वती॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ पूषा॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ बृहस्पतिश्च
मु॒ इन्द्रश्च मे॒ मित्रश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ वरुणश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ त्वष्टा॑
च (११)

मु॒ इन्द्रश्च मे॒ धाता॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ विष्णुश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒
इश्विनौ॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ मुरुतेश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ विश्वे॑ च मे॒ देवा॑
इन्द्रश्च मे॒ पृथिवी॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ इन्तरिक्षं॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ द्यौश्च
मु॒ इन्द्रश्च मे॒ दिशंश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ मूर्धा॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ प्रजापतिश्च
मु॒ इन्द्रश्च मे॒॥ (१२)

त्वष्टा॑ च द्यौश्च मु॒ एकवि॑ शतिश्च॥ २॥ [६]

अ॒शुश्रू॑ मे रुश्मश्च॑ मेऽदा॒भ्यश्च॑ मेऽधिंपतिश्च॑ म उपा॒शुश्रू॑
मेऽन्तर्यामश्च॑ म ऐन्द्रवायवश्च॑ मे मैत्रावरुणश्च॑ म आश्विनश्च॑ मे
प्रतिप्रस्थानश्च॑ मे शुक्रश्च॑ मे मू॒न्धी च॑ म आग्रयुणश्च॑ मे वैश्वदेवश्च॑
मे ध्रुवश्च॑ मे वैश्वानुरश्च॑ म ऋतुग्रहाश्च॑ (१३)

मेऽतिग्राह्याश्च॑ म ऐन्द्राग्रहश्च॑ मे वैश्वदेवश्च॑ मे मरुत्वतीयाश्च॑ मे
माहेन्द्रश्च॑ म आदित्यश्च॑ मे सावित्रश्च॑ मे सारस्वतश्च॑ मे पौष्णश्च॑ मे
पात्रीवृतश्च॑ मे हारियोजनश्च॑ मे॥ (१४)

ऋतुग्रहाश्च॑ चतुर्स्त्रिः॒शच्च॥२॥ [७]

इध्मश्च॑ मे बुरुहिश्च॑ मे वेदिश्च॑ मे धिष्णियाश्च॑ मे सुचंश्च॑ मे
चमसाश्च॑ मे ग्रावाणश्च॑ मे स्वरंवश्च॑ म उपरवाश्च॑ मेऽधिषवणे च
मे द्रोणकलूशश्च॑ मे वायव्यानि च मे पूतभृत्य॑ म आधवनीयाश्च॑ मे
आर्गीप्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च॑ मे सदंश्च॑ मे पुरोडाशाश्च॑ मे
पचुताश्च॑ मेऽवभृथश्च॑ मे स्वगाकारश्च॑ मे॥ (१५)

गृहाश्च॑ पोडंश च॥१॥ [८]

अग्निश्च॑ मे घर्मश्च॑ मेऽर्कश्च॑ मे सूर्यश्च॑ मे प्राणश्च॑ मेऽश्वमेधश्च॑
मे पृथिवी च॑ मेऽर्दितिश्च॑ मे दितिश्च॑ मे द्यौश्च॑ मे शक्ररीरङ्गुलयो
दिशंश्च॑ मे यज्ञेन कल्पन्तामृक्ष॑ मे साम॑ च मे स्तोमंश्च॑ मे यजुंश्च॑
मे दीक्षा च॑ मे तपंश्च॑ म ऋतुश्च॑ मे ब्र॑तं च॑ मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या
बृहद्रथन्तुरे च॑ मे यज्ञेन कल्पेताम्॥ (१६)

दीक्षाऽष्टादशं च॥१॥ [९]

गर्भश्च मे वृथ्माश्च मे त्र्यविंश्च मे त्र्यवी चं मे दित्यवाद्वं मे
दित्योही चं मे पञ्चाविंश्च मे पञ्चावी चं मे त्रिवर्थसश्च मे त्रिवर्था
चं मे तुर्यवाद्वं मे तुर्योही चं मे पष्ठवाच्चं मे पष्ठोही चं म उक्षा चं
मे वृशा चं म क्रषुभश्चं (१७)

मे वेहच्चमेऽनुद्वां चं मे धेनुश्चं म आयुर्यज्ञेनं कल्पतां
प्राणो यज्ञेनं कल्पतामपानो यज्ञेनं कल्पताव्याँनो यज्ञेनं
कल्पतां चक्षुर्यज्ञेनं कल्पताऽऽु श्रोत्रं यज्ञेनं कल्पतां मनो यज्ञेनं
कल्पतां वाग्यज्ञेनं कल्पतामात्मा यज्ञेनं कल्पतां यज्ञो यज्ञेनं
कल्पताम्॥ (१८)

क्रषुभश्चं चत्वारि॒शच्च॥२॥ [१०]

एकां च मे तिस्रश्चं मे पञ्चं च मे सप्त चं मे नवं च म
एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश
च म एकवि॑शतिश्च मे त्रयोवि॑शतिश्च मे पञ्चवि॑शतिश्च
मे सप्तवि॑शतिश्च मे नववि॑शतिश्च म एकत्रि॑शच्च मे
त्रयस्त्रि॑शच्च (१९)

मे चतुर्स्रश्च मेऽष्टौ चं मे द्वादश च मे षोडश च मे वि॑शतिश्चं
मे चतुर्वि॑शतिश्च मेऽष्टावि॑शतिश्च मे द्वात्रि॑शच्च मे पद्मि॑शच्च
मे चत्वारि॑शच्चं मे चतुश्चत्वारि॑शच्च मेऽष्टाचत्वारि॑शच्च मे
वाजश्च प्रसुवश्चापि॒जश्चं क्रतुश्चं सुवश्च मूर्धा च व्यश्विंयश्चाऽऽ-

न्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥ (२०)

त्रयंज्ञिः शब्दः व्यश्चिंत्य एकांदश च॥२॥

[११]

वाजौ नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजौ नो विश्वेऽद्वैर्धनसाताविहावतु। विश्वे अद्य मुरुतो विश्वे ऊर्ती विश्वे भवन्त्वग्रयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवुसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजौ अस्मे। वाजस्य प्रसुवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मुरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (२१)

विप्रा अमृता क्रतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृसा यात पथिभिर्द्वयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्युतो नो वाजौ देवा॑ क्रृतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसुवो नन्त्रमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पयु ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेनु सम्मा सृजाम्युप - (२२)

ओषधीभिः। सौऽहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरुप्ये धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुमुद्रोऽसि नभस्वानार्ददानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मुरुतां गुणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॒ऽवस्युरसि

दुवंस्वाञ्छुभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॥ (२३)

धर्मेष्वुपो दुवंस्वाञ्छुभूर्मयोभूरभि मा द्वे चं॥३॥ [१२]

अग्निं युनजिमि शवसा घृतेन दिव्यः सुपर्णं वयसा बृहन्तम्।
तेन वयं पतेम ब्रुधस्य विष्टप् सुवो रुहाणा अधि नाकं उत्तमे।
इमौ तै पक्षावजरौ पत्रिणो याभ्याः रक्षाः स्यपुहः स्यग्ने।
ताभ्याः पतेम सुकृतामु लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुरुणाः।
चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन कृतावाः। हिरण्यपक्षः शकुनो
भुरुण्युर्महान्धस्थै ध्रुव - (२४)

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हि सीर्विश्वस्य मूर्धन्त्रधि
तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते।
उद्ग्रो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो
वृष्ट्याऽवता दिवो मूर्धाऽसि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्।
विश्वायुः शर्म सुप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सुत्र- (२५)

मासतेन्धाना अग्निः सुवराभरन्तः। तस्मिन्नहं नि दधे नाके
अग्निमेतं यमाहुर्मनवः स्तीर्णबरहिषम्। तं पर्णीभिरनु गच्छेम
देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके
तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्वरण्युरयमग्निः
सत्पतिश्वेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविंद्युतदधस्पदं
कृणुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वरतमो वयोधाः संहुस्त्रियो
दीप्यतामप्रयुच्छन्न। विभ्राज्मानः सरिरस्य मध्य उप प्र
यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानांकृणुध्वम्। अस्मिन्थसधस्ये अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
यज्मानश्च सीदत। येनां सुहस्त्रं वहसि येनांग्ने सर्ववेदसम्। तेनेम
यज्ञं नो वह देवयानो य - (२७)

उत्तमः। उद्धृध्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सःसृजेथामयं
च। पुनः कृष्णङ्स्त्वा पितरं युवानमन्वातांसीत्वयि तन्तुमेतम्।
अयं ते योनिरकृत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्नु आ
रोहाथां नो वर्धया रुयिम्॥ (२८)

भ्रुवः सुत्रं कृणुते यः सुसत्रिरशब्दः॥५॥

[१३]

ममांग्ने वर्चो विहुवेष्वस्तु वृयं त्वेन्धानास्तुनुवं पुषेम। मह्यं
नमन्तां प्रदिशश्वतस्त्वयाऽध्यक्षेण पृतना जयेम। मम देवा विहुवे
संतु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरुग्निः। ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु
मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्न। मर्यि देवा द्रविणमा यंजन्तां
मय्याशीरस्तु मर्यि देवहूतिः। दैव्या होतांरा वनिषन्तु (२९)

पूर्वरिष्टाः स्याम तुनुवां सुवीरां। मह्यं यजन्तु मम यानि
हव्याकृतिः सुत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि गां कतुमच्चनाहं
विश्वे देवासो अधिं वोचता मे। देवीः षडुर्वरुरुणः कृणोतु विश्वे

देवास इह वीरयध्वम्। मा हाँस्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम
द्विष्ठे सौम राजन्। अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन्पुरस्ता- (३०)

ददंब्यो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यश्चो यन्तु निगुतः
पुनस्तेऽमैषां चित्तं प्रबुधा वि नेशत्। धाता धातृणां भुवनस्य
यस्पतिर्देव ९ सवितारंभिमातिषाहम्। इमं यज्ञमधिनोभा
बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्युर्थात्। उरुव्यचो नो महिषः शर्म
यसदस्मिन् हवे पुरुहृतः पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्च मृदयेन्द्र
मा (३१)

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सुपत्रा अप ते
भवन्त्वन्द्रग्निभ्यामवं बाधामहे तान्। वस्त्रो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्तन्। अर्वाश्चमिन्द्रमुतो हवामहे
यो गोजिष्ठनजिदश्चजिद्यः। इमं नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो
हरिवो मेदिनं त्वा॥ (३२)

वनिष्ठन् पुरस्ताम्मा त्रिचत्वारिंशत्॥ ४॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यं पाश्चजन्यं बहवः समिन्धते॥
विश्वस्यां विशि प्रविविशिवा ९ समीमहे स नो मुश्चत्व॑हसः। यस्येदं
प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं
नोथितो जोहवीमि स नो मुश्चत्व॑हसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य
प्रचेतसो वृत्रघः स्तोमा उपमामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप

गन्ता (३३)

स नौ मुश्चत्वःहसः। यः सङ्ग्रहं नयति सं वृशी युधे
 यः पृष्ठानि सःसृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
 स नौ मुश्चत्वःहसः। मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तः
 सत्यौजसा दःहणा यं नुदेथैः। या राजानः सरथं याथ उग्रा
 ता नौ मुश्चत्मागंसः। यो वाऽरथं कृजुरश्मिः सत्यधर्मा
 मिथुश्वरन्तमुपयाति दूषयन्न। स्तौमि (३४)

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नौ मुश्चत्मागंसः। वायोः
 संवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यौ च रक्षतः। यौ
 विश्वस्य परिभू बंभूवतुस्तौ नौ मुश्चत्मागंसः। उप श्रेष्ठा न
 आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन्न। स्तौमि वायुः संवितारं नाथितो
 जोहवीमि तौ नौ मुश्चत्मागंसः। रथीतमौ रथीनामहं ऊतये शुभं
 गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। ययोर्- (३५)

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नौ मुश्चत्मागंसः। यदयातं
 वहुतुः सूर्यायांस्त्रिचक्रेण सःसदामिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्वेनौ
 नाथितो जोहवीमि तौ नौ मुश्चत्मागंसः। मरुतां मन्वे अधिं नो
 ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वैः। आशून् हुवे सुयमानूतये ते
 नौ मुश्चन्त्वेनसः। तिग्ममायुर्धं वीडितः सहस्रद्विव्यः शर्धः (३६)

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नौ

मुश्वन्त्वेनसः। देवानां मन्वे अधिं नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वैः। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुश्वन्त्वेनसः। यदिदं माऽभिशोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वान् देवान्नाथितो जौहवीमि ते नो मुश्वन्त्वेनसः। अनु नोऽद्यानुमतिर- (३७)

न्विदंनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि। ये अप्रथेताममितेभिरोजौभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि द्यावांपृथिवी नाथितो जौहवीमि ते नो मुश्वतमऽहसः। उर्वा रोदसी वरिंवः कृणोत्क्षेत्रस्य पक्वी अधि नो ब्रूयातम्। स्तौमि द्यावांपृथिवी नाथितो जौहवीमि ते नो मुश्वतमऽहसः। यत्ते वृयं पुरुषुत्रा यविष्टाविद्वाऽसश्वकृमा कच्चना- (३८)

इग्नः। कृधी स्वस्मा अदितेरनांगा व्येनाऽसि शिश्रथो विष्वंगग्ने। यथा ह तद्वस्वो गौर्यं चित्पदि षिताममुश्वता यजत्राः। एवा त्वमस्मत्प्र मुश्वा व्यऽहः प्रातर्यग्ने प्रतुरां न आयुः॥ (३९)

गन्ता दृष्ट्यन्थस्तौमि ययोः शर्पोऽनुमतिरनु चन चतुर्स्त्रिःशत्र्य॥७॥ [१५]

अग्रेमन्वे यस्येदमिन्द्रस्य यः सङ्ग्रामऽ सनो मुश्वतमऽहसः। मुन्वे वां ता नो मुश्वतमागंसः॥ यो वां वायोरुपं रथीतमौ यदयातमुश्विनौ तौ नो मुश्वतमागंसः। मुरुतां तिग्मं मुरुतो देवानां यदिदं विश्वान्ते नो मुश्वन्त्वेनसः। अनु न उर्वा द्यावांपृथिवी ते नो मुश्वतमऽहसो यत्ते॥ चतुर्स्त्रिःशत्र्यः पडागंसश्वतेरनसो द्विरऽहसः॥

अग्राविष्णु ज्यैष्युऽ शं चोक्राऽश्मां चाग्निश्वाऽशुश्रेष्ठश्वाग्निश्व गर्भश्वैकां च वाजो नोग्नि युनज्मि ममाग्नेऽग्रेमन्वे पञ्चदशा॥१५॥

अग्राविष्णू अग्निश्च वाजो नो अदैव्यो गौपा नवंत्रिंशत्॥३९॥

अग्राविष्णू प्रतुरां नु आयुः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥४-७॥

generated on **February 27, 2026**

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | [Credits](#)